

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૮૩ વર્ગીક

पुस्तकानुं नाम ३ सत ३ लामना २५

[illegible]

पाक इ.

विमलन=सुदोषममम

अंशः, रश्मिदलं

अने वेसम अगिने के

दृष्टा याम छि ने

महुंम=महुं ममेला,

मंभा

महुंमनमदिम=विंदगीने।

हिवल

अमममपी=नवाधः ना-

महुंमः अममम

अममममहुंम=नमः, मीमनं

मेध करवुं ने

मोम=मामक

मोम=मरस

महुंमरी महुंम=मममंवा-

मी महुं

महुंम=महुंम

मुचनल वक्षिण पारल्लि-

मंशी मल्लिप=मोमरां

केवां मुल्लिवागं मजे

ते नानमल्लिमी

मल्लिमीं मारे

महुंम रवरे=मीम मोल्लिमी

मियमित=मियम ममल्लि

विमलन=विमली

मपरंत=मममममं

ममममम=मामम

मिमममम=मीमममम

महुंम

मविमल्लिमी=मोमममम

मालीममम

ममम=मामः नममहुं ने

ममममम=ममममम

ममम ममम=मोमम

ममममल्लिमी=माम महुंममम

ममम=माममः ममम

मममममम=मममममम

मममम

मममममम=ममम

ममममम

मममममम=ममम ममम

ममम ममम

ममम महुंम=मोम ममम

ममम महुंम

मममममम

ममममममम=ममममम

ममममममम

मममममम

ममममममम ममम

ममममममम

ममममममम=ममम ममम

ममममम न मममहुं ने

ममममममममम

Received on 5-5-16

W. S. S. S.

Huzar Deputy Collector,

Surat.

બેસન. આ. ડી. શાહ એન્ડ સો. ફર્મ.

કન્યા વાચનમાળા.

પાઠ ૩.	પાઠ ૪.	કુઃખ
કર્ત્ત્વ=આપણે જે ક-	સાહેલી=સખી; બેનપણી	હરખડીને=નરમ થકને;
રવાને બંધાવલા	શાશ્વપણું=કઠાપણું	ગભરાકને
છીએ તે; ધર્મ; દુરજ	સાંખીએ=સાંભળી રહીએ	જાનતા=વિદ્યા આપ-
પાત્ર=લાવક; ચોખ	રહે=મન	નાર; સુર
પાળીપોપીને=ખવડાવી	ખોટાં=કડવાં; શુદ્ધાં	પાનીએ=પગને તળીએ
પીવડાવીને	સંગને ચડે=દોસ્તી કરે	પાનીએ બુદ્ધિ=દબાઈ
મણુવી મણુવી=મણુવી	વિરોધ=અણુખનાવ	ગએલી બુદ્ધિ (જેને
વીને અને અનુભવી	લાખે લેખાનો=બહુજાળ	આગળ પાછળનો વિ-
કરીને	લેખો=મણુ	ચાર સુઝે નહિ તેને
નિરંતર=હંમેશાં; નિત્ય	લાજ=મર્યાદા	વિષે બોલતાં વપરાય છે.
કૃદ્ધ=ધરડાં	પમવાટ=પમરતો;	પ્રમદા બુદ્ધિ પાનીએ)
દુઃખ=પાપી	સૌરડો	સુરત=ધ્યાન; ચાદાસ્ત
અધાગ=જેનો છેડો	અર્થ=નકામો	પાણીથી પહેલી પાળ
નહિ તે; પાર વગરનો	જડી=તુચ્છકાર ભરેલી;	ખાંધવી=માગળથી
સમર્થ=જેરાવર; ખળવાન	અશુદ્ધ	વિચાર કરવો
રક્ષણુ=સંભાળ	આડી=ખોટી	લાજ=આખરે
શાંતિ=સલાહ સંપ	ભાખીએ=ખોલીએ	દોષ=પાપ; વાંક
પ્રત્યે=સંબંધે; વિષે	આપણ=આપણી; મહા-	

પાઠ ૪. બેનપણીને ઉપદેશ.

સમજાવતી:-હે સખી જે તમારે સંસારમાં સખી જાંખીને સુખી થવાનું શીખવું દોષ તો શાશ્વપણું શીખજો. (ટક) (૧) સાસુ સસરા કહે તે બધું સાંભળી રહેવું ને મનમાં જરા પશુ કંપેશ રાખવો નહિ.

(ટેક) (૨) મોઢેથી મીઠા મીઠા શબ્દ બોલવા અને કદાપિ કડવા શબ્દ બોલવા નહિ. (ટેક) (૩) દાસ, દાસી બંધાને માન આપવું ને કદી કોઈને ટુંકારો કરવો નહિ. મતલબ કે કોઈને હલકો શબ્દથી બોલાવવા નહિ. (ટેક) (૪) આપણી સગત કરે તેને શિખામણ આપીને સુધારવું અને તેની સાથે અણબનાવ કરવો નહિ. (ટેક) (૫) છવ નકકી કામકાજમાં રાખવો અને મર્યાદા પાળનામાં લાખે લેખાંતો (ધણેજ) લાખ ગણવો. (ટેક) (૬) તદન અજાણે રસ્તે જવું નહિ. અને ખરાબ ચાલનાં ઘેરાં પાસે બેસવું નહિ. મતલબ કે ખરાબ ચાલનાં ઘેરાંની સોબત કરવી નહિ. (ટેક) (૭) વખતને હલકો ગણીને નકામો ગુમાવવો નહિ, પણ તેને (વખતને) ભરતકામમાં, ચિત્રકામમાં તથા ચોપડીઓ સંભાળવામાં કાઢવો. (ટેક) (૮) કામ વગર ખોટી ચઢીને રમવું નહિ મતલબ કે રમીને વખત નકામો ગુમાવવો નહિ; અને મેલાં ઘેલાં (સ્વચ્છ) રહેવાની ચાલ છોડી દેવી મતલબ કે સ્વચ્છ રહેવાની ટેવ પાડવી. (ટેક) (૯) ધરખાર સારી રીતે સ્વચ્છ રાખવાં અને તુચ્છકાર ભરેલી અથવા અશુદ્ધ કે આડી બાપા બોલાવી નહિ. (ટેક) (૧૦) ગુસ્સે થએલાની સાથે આપણે ગુસ્સે થવું નહિ પણ આજ દેખીને પાણી થવું મતલબ કે કોઈની સામે આપણે વિનયવાળા થવું. (ટેક) (૧૧) ઘણાં મોટાં દુઃખમાં ધીરજ રાખવી; મતલબ કે ભારે આપત્તિના સમયમાં ધીરજવાન થવું. પણ મનમાં ગભરાઈ જઈને હિંમત છોડી દેવી નહિ. (ટેક) (૧૨) વિદ્યા આપનારને માળાપ સમજવા અને પુદ્ધિ પગની પાનીઓ રાખવી નહિ. (ટેક) (૧૩) આડી અને ચોરીમાં મનને લગાડવું નહિ. અને ઘણું ખરચવાની

ટેવ ઝોછી કરવી મતલબ કે છઠાઉપણાની ટેવ છોડી કરકસર કરવાની ટેવ પાડવી. (ટક) (૧૪) મહું કરવાને માટે આગળથી ધ્યાન પહેંચાડવું અને હું જેનો પાણી આવતા પહેલાં પાણ ખાંધવી. મતલબ કે કંઈ પણ કામ કરતાં પહેલાં તેનો આગળથી વિચાર કરવો. (ટક) (૧૫) આજે આગરમાં વધારો થાય એવાં સારાં કામ કરો. હમેશાં સચુરી રાખો અને પાપથી ડરો. (ટક) (૧૬)

પાઠ ૫.

પન્ના=પન્નું; એક

જાતનું રત્ન

સ્વામિભક્તિ=ધણીની

સેવા

પટાવનો=રાજ્યના મુખ્ય

સરદારો

આમદ=નાણું; કાલાવાલા

લગામ=સત્તા; અમલ

નિષ્કંટક=કાંટા વગરનું;

હરકત વગરનું

દાવો=હક

નિશ્ચિંતપણે=નિરાંતે

ધાવ=ધવડાવવાને રા-

ખેલી ઓ

હજમ=વાળંદ; રાત

વિકાસ થયો=મયો

રણુવાસ=ન્યાં રાણી-

ઝો રહેતી હોય તે

જગા; જનનાંખાનું

હાદાકાર=શોકનો અમ-

રાટ; કેર

શોક સાગરમાં=દીલગીરી

રૂપી દરીઆમાં; અતિ-

શય દીલગીરીમાં

શોધ=ખોળ; તપાસ

કેસ=ગાઉ

દહેશત=ધાસ્તી; ખીક

ટકી શકાય=સામા થવાય

શક=વહેમ; શંકા

સુખાગીરી=પરગણાનું

હાકેમપણું

માડમાંડ=અવળા સવળા

વિચાર

નીમલકહલાલી=લૂણ ખા-

ધીને તેનું હક કરવું,

એટલે જેનું અમલ

ખાધએ તેની બરાબર

નોકરી કરવી તે

ધન્યવાદ=શાન્તશી

બસ=પુરતા

સપુરત=સોંપણું

ચરચાય=ફેલાય; જાહે-

રમાં આવે

પરિણામ=ફળ

રક્ષણાર્થે=ખચાવને માટે

નિર્ભય=ખીક વગરનું

હલવાળી=આખર કરી

જોટા=જોડ

પાઠ ૬.

વિનય=નમ્રપણું; નરમાઈ

વિનય વેરીને વશ કરે=	દાખવવાથી=બતાવવાથી	અબ્દ; સન્માન
નરમાશથી દુરમન	દીનતા=ગરીબપણું	તોછડાઈ=દલકાઈ
પણ તાબે થાય, મ-	સ્વાર્થી=મતલબી	આરવકકરે=આરખોજ;
તલબ કે નરમાશ	સંત=સાધુ	વજન
આગળ દુરમનનું	ગતરખુ=શરીર સાચ-	ચાવળું=કામ વગરનું
પણ કંઈ ચાલતું	વીને કામ કરનાર	ધાણું બોલનાર
નથી. જેમકે રેશમ	છાંડું=દોષ; વાંક	ઉછાંછળાપાણું=ઉદ્દતાઈ
નરમ છે તેથી તે	આમોશ=સહનશીલતા;	બંગ=નાશ
તરવારના ઝટકાથી	સાંખી રહેવું તે; હામા	ગંભીરપણું=કરેલપણું
પણ કપાતું નથી.	ખાકરી=ટકર; સામા	ગંભીર=કરેલ
સંપાદન કરવું=મેળવવું	થવું તે	ઉછાંછળું=ઉતાવળીઈ
દુરમનાવટ=વેર; દુરમ-	ખાકરી બાંધવી=ટકકર	ઉપમા=સરખાવવું;
નાઈ; કાનુવટ	લેવી; સામા થવું	આખર વધારવી
આવડત=આવડ	અંગ=ભાગ	માઝા=હદ; મર્યાદા
હાંપદ=હાંપણું; ગર્વ	બોલી=વેણ; અબ્દ	કાવડું=કાલું
તપી જાય=ગુરસે થાય	કરણી=કૃત્ય; કામ	ચીદ=કંટાળો
અણુગમનું=કંટાળાબરેલું	સંખ્યતા=અદબ	તામસ=કોષ
વજન=માવવકકર	તુરંહારવું=દલકું ગણવું	ટાપસી=સાહેદી
દેવમાવ=અદેખાઈ	આવકાર=તમે આવો	અદબ=મલાયકો
દીનપણું=ગરિબાઈ	એવી રીતનો માનસૂચક	

સવાલ—વિનયનાં કેટલાં અંગ છે અને તે કયા કયા ?

પાઠ ૭.

અહન=સમજી ન શકાય

એવી

ગતિ=અકિત

પાર=હેડો

અકળ=સમજી ન શકાય

એવી	અવલોકતાં=ધારીને જોતા	દેખની=જોની
કળા=હિકમત	ઉંડા ઉતરી અવલોકતાં	કર્તા=મનાવનાર
ધારી=રાખી	=મારીકીથી જોતાં	પાળક=પાળનાર
પુરણુ=પુરા; ખરા	વૃત્તિ=વલણુ	તારક=તારનાર
કરણુ=દયા	વિરામે=હરી રહે	વ્યાપી=ફેલાઈ; પ્રસરી
કરણુનિધિ=દયાનો	અમળ=નવાઈ જેવા	ધટ=શરીર
ભંડાર; પરમેશ્વર	અસૌક્રિક=અદ્યુત;	પેખા=શુભો
કૌટિક=કરોડો	તરેહવાર; લોકમાં ન	વશ=તામે
અનેક=ધણી	જણાય તેવી	મકિતવતસલ=મકત ઉપર
અમાપ=ધણાજ	લેખીને=ગણીને	માયા રાખનાર
માપે=ગણી શકે	પેખીને=જોઈને	ઉર=મન
રચના=ખનાવટ; ગોઠવણ	પ્રાદ=મોટા	

પાઠ ૭. પરમેશ્વરની બંદગી.

હે પરમેશ્વર તારી શક્તિ સમગ્ર શકાય નહિ એવી છે, ત્યારે તેનો છેડો હું શી રીતે મેળવું? મતલબ કે તારી શક્તિનો છેડો પામી શકું નહિ, માટે હું તારી હિકમત સમગ્ર શકાય નહિ એવી છે એટલું જાણીને તને ખરેખરા હેતથી ભયું. હે પરમેશ્વર (૧) હે દયાના ભંડાર તું મનમાં ધણી દયા લાવીને પાપની મારી આપે છે અને વળી મહેરબાની કરીને કરોડો દુઃખ મટાડે છે. હે પરમેશ્વર (૨) આખી દુનિયાના છવેનું પોષણ કરવાની, કીડીને કણુ અને હાથીને મણુ અનાજ આપવાની શીકર તનેજ છે, હે પરમેશ્વર (૩) તું પ્રાણીઓને સુખ આપવાને માટે ધણી ધણી ચીજો પેદા કરે છે. એ તારા ઉપકારો ધણાજ છે; તે (ઉપકારો) મારું જન શી રીતે

ગણી શકે ? હે પરમેશ્વરં (૪) મન ખૂશ થાય એવી સારી રીતે
બનાવટ બનાવી છે તે બહુ ખારીકીથી જોતાં મનનું વલણ ત્યાંજ ફરી
રહે છે. હે પરમેશ્વરં (૫) નવાઈ જેવાં તરેહવાર મોટા પહાડો, ફરીઆ,
નદી, અને વળી ધણું જંગલ ને ઝાડો જોઈને ગણીને પણ હે પરમેશ્વરં
(૬) તેં આ પૃથ્વીથી મોટી પૃથ્વીઓ ને કરોડો સુરજ બનાવ્યા છે,
એ બધાને આકાશ પોતાના અંગમાં ફેલા સમાવી દીધા છે !
હે પરમેશ્વરં (૭) એ બધાને બનાવનાર કેવો મહાન શક્તિ ધરાવે
છે ! તેજ બધાનો પાળનાર ને તારનાર છે અને તે સારાં કામ કરાવે
છે. હે પરમેશ્વરં (૮) તે (પરમેશ્વર) આખી દુનિયામાં અને શરીરમાં
પણ ફેલાઈ રહેલો છે. હે પ્રાણીઓ તે તમારી પાસે રહેલો છે પણ તમે
જોઈ શકો નહિ એવો છે. હે પરમેશ્વરં(૯) જે ભક્ત ઉપર માયા
રાખનાર મહા પ્રભુ (ભક્તના) પ્રેમને તાજે છે તેની આવધી ભક્તિ
કઈ એવીજ આશા મનમાં છે, હે પરમેશ્વરં (૧૦)

પાઠ ૮. ધર્મરાજ=યુષ્કિંદર; પાંડુના વડા પુત્ર.

દ્રોણાચાર્યની ઉત્પત્તિ વાત. ભારદ્વાજ ગંગાકિનારે પૂજન કરતા
હતા ત્યાં ઇન્દ્રની એક દેવાંગના તહેવારને દિવસે સ્નાન કરવા આવેલી
તેને જોઈ ઋષિ વિન્દલ થયા ને વીર્ય ખસિત થયું તે તેણે ફરી-
આમાં મૂક્યું ને એમાંથી દ્રોણ ઉત્પન્ન થયા. એમના છોકરાનું નામ
અશ્વત્થામા. એ ચિરંજીવી છે.

વહેંચણું=ભાગ	પ્રતિજ્ઞા=પણ; ટેક	ધાણુ વળી મયો=મરણુ
ચુસ્ત=આમદથી મંડયા	વિનાશકારી=નાશ કરનાર	પામ્યા
રહેનાર; વળગી રહેનાર	પક્ષ=તરફદારી; તરફેણ	શ્રી કૃષ્ણ=એ વિષ્ણુને

આદમો અવતાર હતો
 ધનુર્વિદ્યા=કામહું વાપ
 રવાની વિદ્યા
 પાવરધો=અખરદાર;
 હોશિયાર
 રણસંઘામ=મોટી લડાઈ
 હાહાકાર=શોકનો ગભરાટ
 કાયા=શરીર
 અમર=મરે નહિ એવી;
 કાયમ
 અભ=અધિયાર
 અશ્વત્થામા=દ્રોણાચાર્ય
 ને કૃપાયાના પુત્ર. એ
 ચીરંજીવી છે.
 અશ્વત્થામા=એ નામનો
 કૌરવ લશ્કરમાં એક
 હાથી જેને બીમે
 કૃષ્ણના કથાથી મારી
 નાખ્યો હતો તે
 દેહત્યાગ=શરીરને છોડી
 દેવું એટલે મરી
 જવું તે
 સુકિતખંધ=શુકતું

ખંધ એસતું
 કરનાર=નકી થનાર
 છળ=દગો; છોતરવું તે
 દ્વિઅર્થાં=બે અર્થવાળું
 વેણુ=મોલ; અખ
 હં=આમહ; તાણુ
 રણક્ષેત્ર=લડવાની જગ્યા
 નરો=પુરુષ
 કુંજર=હાથી; ગજ
 વા=અથવા
 નરો વા કુંજરો વા=
 પુરુષ હોય અથવા
 હાથી હોય
 સિદ્ધ થયું=પાર પડ્યું
 પરતાપો=દીલગીરી
 પાઠ ૯.
 ચહેરો=ચિત્રલ
 દીલગીરી=નાજુશી
 છુટે મોઢે=મહાજી
 શાંત=ધીરજવાન
 કુમો=છાતીનો ધબકારો
 જીભ ઉપડતી નથી=કંઠે
 જાની મરજી મલી નથી

ખળજીઆ=રમણીને
 ખેલ કરનાર જેવા કે
 માતા કાદનાર. વજેરે
 આઘાં=હુકમ
 વિરુદ્ધ=ઉલટું
 અલખત=ખરેજ; ખ-
 ચીત; બેશક
 અંકો=સંદેહ; વહેમ
 માર્ગ=ઉપાય
 કાનો=કોરણ
 ઇરાદો=મનસુબો
 ડોળ=ચાળા; ડોંગ
 ઉતારી લીધો=નકલ કરી
 હેતુ=મતલબ
 જનમદળ=જમરખ
 પ્રભ=સવાલ
 પાઠ ૧૦.
 સ્વદેશ=પોતાનો દેશ
 ભાર્તજીમિ=ભરત ચ-
 જનો મુલક; ભરત-
 ખંડ; આર્ષાવત;
 હિંદુસ્તાન
 વિષે=માં

ભોમ=ભૂમિ; જમીન	વિવેક=અર્થ ખોટું	મિથ્યા
મુજ્જ=અકલ્પ વગરનો	સમજનાર	જન્મ=જિન્દગાની
દાઝ=લાગણી; દયા	વડો=ખરો	કમાણી=સાર્થક
શુક=સુકુ; દયા વગરનું	લેખે=ગણે	વિદેશે=પરદેશે
વજ્જ=કંઈક	વિદતા=પડિતાઈ;	વિગામી=ગુણ પડેલાં
લેવું દેવું=લેણ દેણ	વિદાનપણું	ભેગી=મળી
વડો=મોટા	સ્વદેશાભિમાની=પોતાના	નાવે=આવે નહિ
વૈભવી=મોજ માણુનાર	દેશના ગર્વવાળો	
રાજવી=રાજ	દયા=દાકડ; નકમો;	

પાઠ ૧૭ પોતાના દેશ પર પ્રેમ.

સારા ભરતખંડમાં હંમેશાં રહેતો હતો. તેમાં કોણુ બિચારો હશે કે જે “મારો દેશ સારો છે, મારી ભૂમિ સારી છે. અને એ અને જીવથી હંમેશાં વહાલી છે” એમ કોણુ નહિ કહેતો હોય ? મતલબ કે બધાજ કહે છે. (૧) કયો અકલ્પ વગરનો પૃથ્વીને મારે મારતો હશે ? મતલબ કે પૃથ્વીપર મારરૂપ કયો માણસ હશે ? તો કે જોને દેશની લાગણી જરાપણુ નથી, જોનું મન હંમેશાં કંઈક અને સુકાયણું મતલબ કે ધાતકી અને દયા વગરનું હોય છે, અને જે એમ જાણે છે કે મારે કાંઈ લેવું દેવું નથી મતલબ કે મારે કોઈની સાથે સંબંધ નથી એવો માણસ. (૨) કદાપિ તે બહો પૈસાવાળો, રાજા કે રૂપાળો હશે, તોપણુ તેને વિવેકી માણસ વખાણુ નહિ, કારણુ કે કાગડા અને કીડાની પેઠે તે પોતાનું ગુજરાન કરે છે. (૪) જે દેશીનાં દુઃખ મટાડે, હજારો માણસોનું હંમેશાં પોષણ કરે, અને વળી લોકોના બલામાં પોતાનો લાભ લેતો તેને ખરો સ્વદેશી.

જાણ્યો. કહો કે તેને (ખરા સ્વદેશીને) ખરા હેતથી કોણ નહિ જુઓ ! મતલબ કે જાણજ તેના તરફ ખરા હેતથી જુઓ. (૪) જેણે દેશની લાગણી માટે વિધાનો ઉપયોગ કીધો નથી. લોકની લાગને માટે એક પાંચ પણુ ખરચી નથી, સ્વદેશાભિમાનનાં કામ કર્યાં નથી તેણે પોતાની જાંદગી નકામી ગુમાવી અને શું કરાવ્યો ? મતલબ કે તેની જિંદગી એકે મધ. (૫) પરદેશમાં ધણો વખત રહીને-ગુમાવીને જે ખરો નસીબદાર તેજ પોતાને દેશ પાછો ગયો; તે ત્યારે પોતાના દેશમાં જ્યાં ત્યારે જુદાં પડેલાં સગાં અને જુમિને હેતથી મળે એ વખતે કહો કે કોને હરખનાં આંસુ નહિ આવે ? મતલબ કે જેને પોતાના દેશ પર પ્રેમ છે એવા સ્વદેશ ભક્તને આવેજ. (૬)

પાઠ ૧૧

હકકટ=આંટી

ખલા=પીડા

ચઢિઆણું=સરસ

કિંમત=મૂલ્ય

ચોકસી=તપાસ; તજવીજ

દામ=પૈસા; નાણું

પસંદગી=પાસ

છટી પડ્યાનકામા મયા

આથીય=દુવા; આથીવાર

વૈતર=સખત મહેનત

માંડ=ધણી મુશ્કેલીથી

ખરીદો=વેચાતો થીધો

અનાથ=માઆપ કે ધણી

વગરનાં; મરીમ

આંતરડી કહે=સતોષ

પામે.

ધટિત=ચોગ; લાયક.

પાઠ ૧૨.

પુલણુજી=વખાણુથી પુ

લાઇ ખર્ચ કરનાર.

જિંધજ જિડતી નથી=

સુસ્તાઇ જતી નથી.

જ'પ=નિરાંત

વાંકડો=પહેરામણી

દેશાકાંગીરી=દેશાકાંની

પદવી; મરાસ; તોડા

વજીરો=કનામમાં મળેલી

જમીન વગેરે; સરકારથી

મળતી આગાધત જમીન

વ્યાજ=રૂપીઆનું બાકુ

પતી શકે=આપી શકાય

ઉજળું એટલું દૂધ દેખો

છો=તમે પેદાશ જુઓ

છો પણુ ખરચ કેટલો

છે તેનો વિચાર કરતા

નથી.

પાલવનાર=પરવકનાર;

બોજનાર

કરકસર=પોત્ર અરચ
 નિભાવવું=ચલાવવું
 અરાચઅસ્ત=પાપમાલ
 હક=છદ; આપમત
 સામધુમ=હાઠમાઠ
 રકું છવવું=સુખમાં
 નિંદગી આળવી
 કોડ=હોંસ

હદથી જાહે=મળ ઉપરાંત
 કકળાટ=ખડખડાટ
 ગરાસ=સરકારમાંથી જે
 પોપણ માટે મળતું
 હોય તે; ગામ રક્ષણ
 માટે આપેલી જગા
 કે પગાર
 દરદાગીના=ધરણ્યાંગાંડા

કાવે=મરજમાં આવે
 ડગ=ડગલું
 દેવું=કરજ; દેણું
 ભલે ભલે=વાહ વાહ
 જમ=જાંતિ
 ફટફટ=ધિકાર ધિકાર

સમજુતી—પુલણજી યજ્ઞને મરજમાં આવે તેમ અરચ કરીને પૂજા થાય છે; પણ મોટું ડગલું ભરતાં જે બીજો નહિ મતલબ કે મળ ઉપરાંત અરચ કરતાં જે વિચાર કરે નહિ તે દેવાદાર થાય છે, લોકો વાહ વાહ બોલે છે, તે જાંતિથી તે ભોળવાય છે. પણ જ્યારે પાછળથી ધિકાર ધિકાર થાય છે; ત્યારે કહો કે આખરમાં શું મેળવે છે ? મતલબ કે હલદી આખરે ઝુભાવે છે.

પાઠ ૧૩

વિષ્ટિ=સલાહતું કહેણ;
 સમાધાનીનું કહેણ
 હસ્તિનાપુર=હિન્દીની
 ઉત્તરે ૫૦ મૈત્રપર
 પાંડવ કૌરવની રાજ-
 ધાનીતું શહેર હતું
 સત્કાર=માન
 સજ=તૈયાર

દુર્યોધન=કૃતરાષ્ટ્રનો
 સૌથી વડો પુત્ર
 કૃતરાષ્ટ્ર=વિચિત્રવીર્યની
 વિધવા અંબિકાને વ્યા-
 સથી હિમ્મત થયેલો પુત્ર
 વિદુર=વિચિત્રવિર્યના
 ધરની દાસીને વ્યાસથી
 થયેલો પુત્ર; કૃતરાષ્ટ્રના
 નાના ભાઈ

કુંતી=સુરસેન જાડવની
 પુત્રી ને વસુદેવની બેન
 મધ=ઘાસ
 રૂચિ=ભાવ; હમ્મજા
 મૈત્રી=દોસ્તી; ભાઈબધી
 આમહ=કાલાવાલા
 મતલબ=સ્વર્વાર્થ
 બીજા=જાંતીનું મંજાણી
 ઉપન થયેલા પુત્ર

દોહુ=અવત્યામાના
 બાપા; પાંડવ કૌરવના
 ગુરુ
 (પાઠ ૮ મો જુઓ.)
 વિનંતી=અરજ
 નારદ=અજ્ઞ સુત; બ્રહ્માના
 પુત્ર
 ઋષિ=મુનિ
 ઐક્ય=એકપણું; સંપ
 સંકાર=નાશ
 ભરકુતળ=ભરત રાજાનો
 વંશ
 વિખ્યાતિ=પ્રખ્યાતિ
 ભરત=ચંદ્રવંશી દુષ્યંત
 રાજાનો શકુન્તલાથી
 થએલો પુત્ર
 દુરાચાર=અરાધ્ય ચાલ
 પ્રલય=નાશ
 સમાધાન=નિવેડો
 શત્રુવટ=દુશ્મનાઈ
 બળીઆ=જોરાવર
 કૌરવ=દૃતરાષ્ટ્રના હો-
 રાઓ. એ સો હતા

નિમિત્ત=કારણ; બહાનું
 સંદેશો=કહેણ; સમાચાર
 ગુપ્ત=છુપા
 વ્રત=નિયમ
 ઉણું=ખામી; કયાશ
 નિરાંતે=નિશ્ચિંતપણે
 યથાર્થ=જેવું જોઈએ
 તેવું; ધટીત
 સ્વતંત્ર=આપ આપ-
 ત્યાર
 હડીલો=મમતી; જહી
 ગાંધારી=ગાંધાર દેશના
 સૌમળા નામના રાજાની
 પુત્રી; શકુનિની બેન;
 દૃતરાષ્ટ્રની બી;
 કૌરવોની મા
 પાઠ ૧૪.
 ધ્યાન=સરત
 શ્વમુરપક્ષ=સાસર
 જાન=મર્માદા; અદબ
 કસુર=ખામી
 વેરીઓ=દુશ્મન; શત્રુ
 હિતુ=હિત ચાહનાર;

બહું કરનાર
 વિષ=ઝેર
 મુખે=મોઢામાં
 સુધા=અમૃત
 મીઠા=મધુર
 સુધાં=સીધાં; ખરાં
 ગરવ=મર્વ; અહંકાર
 ટાળાને=કાઢી નાખીને
 વાધશે=વધશે
 કળી=કળિયુગ; નહારી
 બુદ્ધિ
 પરધરે=પારકે ઘેર
 કથા=વાત
 કેવી=કહેવી
 કુચલી=નિંદા
 અદબ=મર્માદા; મલાયભો
 પામળે=મેળવળે
 ઉપડતે સ્વરે=ઉંચેસ્વરે;
 ગુસ્સે થઇને
 રક્ષણું=રિસાઇ બેસવું તે
 દુભવું=જીવ બાળવો
 સાધે=પાર પડે
 કશું=કાંઈપણ

નવનહિ
અસર=મોહું

આકળા=ગભરાયલા | રાગ્યુ=રાગ્ય થયું
હસમુખાં=આનંદી

પાઠ ૧૪. માનો ઉપદેશ.

સમગ્ર છોકરી સાસરે જાય છે, ત્યારે માતું વેણુ ધ્યાનમાં રાખે છે. સાસરામાં અદ્યતી રહીને કામમાં કસર કરવી નહિ. (૧) વચનની દુશ્મન ધણું વધે છે, તેમજ વચનથી આપણું ભયું કરનાર પશુ વધે છે; માટે મોહામાંજ (ખોલવામાંજ) ઝેર અને અમૃત રહેલું છે, તેથી તું મીઠાં અને ખરાં વચન ખોલજે. (૨) જો તું બધાની સાથે (હળી) મળીને ચાલી અને અહારને કાઢી નાખીને વાતને ગળી ગઇ એટલે એકની વાત બીજાને ન કહી તો વળી સારો સંપ વધશે અને દુઃખથી કળી (નકારી બુદ્ધિ) દેખાશે નહિ. (૩) પારકે ઘેર જઇને બહુ બેસવું નહિ. તેમજ ઘરની વાત કાઢ પશુ ઠેકાણે કહેવી નહિ; જો બીજાની નિંદા મોટેથી કહીશ તો દુશ્મન થશે અને તું દુઃખથી દાઝશે. મતલબ કે તારા મનમાં કલેશ ઉત્પન્ન થશે (૪) દીયર અને જેઠાની સાથે કામ જેટલુંજ ખોલવું અને રોજ મર્યાદામાં રહી ચાલવું, મોટા અને ઘરડાની મેવા કરીને તું પરમેશ્વરનું ખડું હેત મેળવજે. (૫) કાઢ પશુ જીવ કરીને માગવું નહિ, રિસાઇ બેસીને જીવ ખાળવો (મનમાં દુઃખી થવું) નહિ; ઉપડને સ્વરે ખોલવાથી હેત વધે નહિ, તેમજ રખડતા મનથી કામ થાય નહિ. (૬) જો મોડી સાંજે એકલા જવું નહિ, તેમજ ધણુ ગભરાયલા ને કોંઈ થવું નહિ. (૭) હસમુખાં રહેથી હેત વધશે, અને કુટુંબનો બધો કલેશ આધો જશે; મતલબ કે કલેશ થવાનો સંભવ આવશે નહિ; દુષ્ટ પાપથી આવા રહીને મનને પ્રભુના ભજન અને ભક્તિમાં રાખીને નકકી રાગ્ય રહેવું. (૮)

પાઠ ૧૫.

મુલતવી=મોકુફ
 મુલતવી રાખવું=વિચાર
 પર રાખવું; ચોખ્ખાવી
 રાખવું
 ત્રાસ=કંટાળો
 વાંતરી=કસારી; સફેદ
 ઝીણું છવડાં
 અખાત્રીજ=વૈશાખ સુદ
 ત્રીજ
 સંચાળવું=ઝાપડું ચ-
 ણાવવું
 વાતડ=વાળના જેવી બા-
 રીક ફાટ; વા જઈ શકે
 એવી બારીક ફાટ
 લાવડ=મરજ; રોગ; બ્યાધિ
 બળીઆ=શીતળા,
 બોગ=બળિદાન; નેવેઃ
 લવારી=બકારી
 રામ રમી ગયા=મરણપામી
 પાઠ ૧૬.
 કાજી=કુરાન પ્રમાણેન્યાવ
 કરનાર

સહી સિક્કા=નામવાળી

ઢાપ
 ચાપણુ=પુંછ
 અકબંધ=તોડયા વગર;
 જેવી હતી તેવી
 તખ્ત=પાદશાહને બેસ-
 વાની જગ્યા; આસન
 બેરીકર=નચિંત
 તુલુનાર=વણાટની પેઠે
 સાંધનાર
 બેશ=સરસ
 રકુ કરવું=તુલુવું
 ખુદાવંદ=પ્રભુ; માલિક
 પાકે=ચોકખી; શુદ્ધ

પાઠ ૧૭

સાવિત્રી=મદ્ર દેશના અ-
 શ્વપતિ રાજની પુત્રી;
 સત્યવાનની સ્ત્રી
 મદ્ર=એ નામનો દેશ;
 હાલનું બુતાન બુતાન
 તપોવન=તપ કરવાનું
 જંગલ
 મુનિ=મનને માનનાર;

ઋષિ

શાસ્ત્ર ચર્યા=ધર્મ સં-
 બંધી વિવાદ
 કિશોર વય=નાર પંદર
 વરસની ઉંમર
 અવંતી નગરી=કુમળન
 નગરી
 પદબ્રહ્મ=માદીએથી ઉ-
 ઠાડેલો
 નિશ્ચય=કરાવ
 અર્થણુ કર્યું=આપી દીધું
 મિથ્યા=ફોક
 રવચંદર=પ્રમુદા વરને
 માટે જે સુખામરવી તે
 અનિત્ય=નાશવંત
 નિત્ય=હ મેશ ટકે એવું
 લખન=વર
 બાબેલા=કહેલા
 ભવિષ્ય=આવતા વખ-
 તની વાત
 મિષે=નિમિત્તે; બહાને
 પતિવ્રતા=શિવલ પાળ-
 ન્દરી

સાધરી=સાધુ પ્રતિવાળી
પ્રતાપ=બળ

છવતદાન=છવતું દાન

પાઠ ૧૮

માણકડું=માણેક; રતન;

પુત્રરૂપી રતન

સામળીઆ=શ્રીકૃષ્ણ

અપરાધી=પુનેગાર;

તકરીરવાન

અંપસાચું=પડતું નાખ્યું

કાલિંદી=જનના નદી

કાળી=કાળો નામ

વનમાળી=શ્રીકૃષ્ણ

સંતાન=છોકરાં

રૂપીયું=રૂપી

કર્મે=દૈવે

જાતન=અરદાસ

આરુમ=અવરથા

છેલ્લેઆશ્રમ=ધડપણમાં

પ્રતિપાળી=પાળીપોષી

નીપળ્યો=કૃપળેલો; ઉ-

છરી આવેલો

વિગ્નેમ=જુદામ્મ; વિરહ;

વિયોગ

વિગ્નેમ આગે=વિરહના

અગ્નિએ

શિરધારી=માથે ધારણ

કરનાર

હુત=છોકરો; પુત્ર

ગૌ મારી=માયચારીને

પીત=પીણી

કાછ=કાછડો; કછોટો

નેતરં=રવેને બાંધેલું

દોરડું

સમપણું=સગાઇ

હૈડુંફાટે=માન બૂલી જાય

કાપટ=સાકડું

પેં=કરતાં

પાપાણુ=પતથર

વળ=કંઠેણ શસ્ત્ર

તુલ્ય=બરાબર

મખાંતર=બહાનું;

નિમિત્ત

અનુખળો=ખાંડણીઓ

બ્યાકુળ=ગમરાએલી

હળદર=શ્રીકૃષ્ણના

ગોટામાઠ; બળદેવછા

વારી=અટકાવી

પાઠ ૧૮. જશોદાનો વિલાપ.

ટીપ—ગોવાળીઆ સાથે ગેડીદડે રમતા અચાનક જનનાના દરામાં પડેલો દડો કાઢવા શ્રીકૃષ્ણે કંઠબપર ચઢી બૂરકો માર્યો અને કાળી નામને બારણે જઈ ઉભા. આથી બહાર નીકળતાં વાર થઈ એટલે જોપગણેએ જોકુળમાં જઈને શ્રીકૃષ્ણ જનનાજમાં બૂદી મવાની બબર આપી. નંદ; જશોદા અને ગોપ ગોપીઓ સર્વે રડતાં કંકળતાં કાળી આગના દરા પાસે જેમાં શ્રીકૃષ્ણ કુદી પડવા હતા ત્યાં આવ્યા તે

વખતે જમનાને કિનારે બેસી જસોદાજીએ કરેલો વિલાપ તે આ છે.

મારું પુત્રરૂપી રત્ન રિસાયું એટલે મને જોડીને ચાલ્યું ગયું.
 રે ! સામળીઆ (કૃષ્ણ) તારા મનમાં એ શું આવ્યું ! તેં મને
 ઝુનેદગાર માને મૂકી (પાણીમાં) શ્વા માટે પડતું નાખ્યું ? હાય મારું
 માણકડું રિસાઇ ગયું ! (૧) જમના નદીનું પાણી કાળું (ઉઠું) છે
 ને તેમાં કાળો કાળો નાગ રહે છે એટલે મળવાની તે શી આશા !
 હવે વનમાળી (કૃષ્ણ) કેમ કરીને આવે ? હાય મારું (૨)
 છોકરાંની જે મોટું ધન મળ્યાય છે તે હવે લઇ લીધું. મેં તેનું
 જતન કરી જાણ્યું નહિ. મતલબ કે લાઠ લડાયા નહિ તે મારું
 પુત્રરૂપી રત્ન કેમ આવ્યું ગયું ! હાય મારું (૩) હું ધડપણમાં
 છોકરા પામી તેને મેં પાળી પોષીને મોટો કર્યો તે મારો ઉપજો
 (ઉઠી આવેલો) રસ (પુત્ર) ઢળી ગયો. રે સામળીઆ મને વિજેગના
 અગ્નિ વડે (વિયોગનાં દુઃખ વડે) જાળી મૂકી. હાય મારું (૪) નાકમાં
 મોતી, પગમાં ધુધરી અને માથે મોરનાં પીછાંને મુગટ ધારણ કરેલો
 એવા ગાય ચારીને ઘેર આવતા છોકરાનું રૂપ હવે હું ક્યાં નીરખું !
 (ફરીથી હું શી રીતે જોઉં) હાય મારું (૫) કાનમાં કુંડળ, મુખમાં
 મેરિલીવાળો સાંજે ગોકુળમાં આવે અને મને માડી કહીને બોલાવીને
 જૂઓ છું એમ કહી પેટ ખતાવે, હાય મારું (૬) પીળી પિછોડીને
 કાઢી વાળીને મારી પાસે નેતરું મારે, મને ઘરડી માને ચાકેલી
 જાણીને હવે કોણ વલોવવા લાગશે ? હાય મારું (૭) તેં ઉંડા જળમાં
 વાસ કાઢ્યો છે, બેઠા, તને પાણીમાં કેમ ગમશે ? મોર, પોપટ અને
 પુતળા વગેરે તારે રમકડે હવે કોણ રમશે ? હાય મારું (૮) તું કંઈ
 ગયો અને હું જીવું તેનું કારણ મારે તારે જોઈું સગપણ માટેજ. જ્યાં

મરી ગયો એવું સાંભળતાંજ દેયું ફાટી જાય (ભાન બૂલી જવાય) ત્યાંજ સાચું સગપણુ તો જણાય, હાય મારું (૯) લાકડાના કરતાં પથર કઠણુ છે, ને તેના કરતાં લોદું કઠણુ છે; પણ મારું કાળવું તો વજનના જેવું છે, હવે લોકોને મોદું શું બતાવું ! હાય મારું (૧૦) તે દડાનું ફક્ત બહાનું કાઢવું છે પણ તારા મનમાં કંઈક દુઃખ આબુ હશે મેં તને ખાંડણીઆ સાથે બાંધ્યો હતો તે દુઃખ સંભારીને તે પાણીમાં ઝંપલાવું હશે. હાય મારું (૧૧) આબુ કહીને નંદ, જશોદા અને સધળા ગોવાળીઆઓ શ્રીકૃષ્ણની પાછળ પાણીમાં મરવા પડવા મંડ્યા એટલે તેમને બળદેવજી વારી રાખે છે કે હે નંદ, જશોદા, ગોવાળીઆઓ અને મમરાયલી મજની ગોપીઓ તમે સર્વે માર ધડી પછી પડજો ત્યાં સુધી કૃષ્ણના આઆની વાટ જુઓ. હાય મારું (૧૨)

પાઠ ૧૯.

કાશી=એ મંડા નદીપર	અશક્ત=(અ+શક્ત=	ધાટ=એવારો
દિંદુઓનું પવિત્ર જગાનું	શક્તિ)=કમળેર	દશાત્રમેધ=(દશ+અશ્વ
ધામ છે	દેહ પડે=મરે	ધોડા+મેધ=મોગ; મિજ
ચાત્રા=જના	જન્મ મરણનો ફેરો	દાન) દસવાર ધોડાનું
કાશીવિધનાથ=મહાદેવનું	ટળે=મોક્ષ મળે	બળિદાન આપેલી જગ્યા
નામ છે	ખ્યાલ=વિચાર; ધારણા	મહાનિરીક્ષણુ=(મહ+નિ-
તીર્થક્ષેત્ર=જગાનું કેદારું	સોહ=જોગવ.છ; સવડ	રીક્ષ=ધારીને જોવું+
મંદિર=કેદારું; ધામ	બાધું=મુસાફરીમાં સાથે	અણુ એ પ્રત્યય નામ
મુક્તિપુરી=(મુક્તિ=મોક્ષ	રાખેલો આવાનો પદાર્થ	કરે છે)=મહત્તું અવ-
+પુરી=નગરી)=મોક્ષની	ચોરઆખર=ચોર વગેરે	લોકન
નગરી	પારાચર=ધણીજ	વિચિત્ર=તરેહવાર
	બીન=ચગર; વિના	ચંટાકાર=(ધંટ+આકાર)

==ધંટાના આકારનું	પીવું તે	મતના
ધાટ=આકાર; ડોળ	ગજવા કાતર=ખીસા	આંખ ધરાતી નથી=ચાર
શિવમંદિર=(શિવ+મંદિર)	કાતર; ચેરી કરનાર	વાર જોવાનું મન
મહાદેવનું દહેરું	સાવખ=પ્રવેત; હોશિયાર;	થાય છે
વિશ્વવિખ્યાત=દુનિયામાં	ચાલાક	કમદ્યો=ભપકા; ઠાંઠ
જાણીતું	ઝરખાદાર=(ઝરખા=મા;	સાળ=શણગાર
શિવાલય=(શિવ+આલય	જનો આગળ વધારેલો	મિઠું=મોટામાં મોટું
=કંકાણું) મહાદેવનું	ભાગ+દાર=વાળા)	ધુરધર=ધણા મોટા
દહેરું	ખિયોખીચ=સળભર;	આચાર્યો=મોટા ગુરુઓ
ખીસાપત્ર=(ખિલી=ખિસા	સંપૂર્ણ; પાસેપાસે	પાઠશાળા=(પાઠ+શાળા)
+પત્ર=પાંદડાં)=ખિલીના	કિનખાખ=કસખ અને	=કોલેજ
પાંદડાં	રેશમથી બરેલું તર-	અનાદિ=(અનત+આદિ=
દર્શન=જાંખી	ફવાળું કપડું	આરંભ)=જોને આરંભ
જ્ઞાનકૃપ=(જ્ઞાન+કૃપ=	પીતાંબર=(પીત=પીળું+)	નથી તે; ધણા જુના
કુવો) અક્રમનો કુવો	અંબર=રેશમી વસ્ત્ર)=	પદ્ધતિ=રીત; રિવાજ
(એમાં તકાવાથી અકલ	પીળું રેશમી વસ્ત્ર;	પાઠ ૨૦.
વધે છે એમ મનાય છે)	અમોટીકું	વતી=ચિનાની;
ભાવિક=(ભાવ+ઈક=	નમુનેદાર=ત્રેણ; ઉત્તમ	વર વગરની દબ્બે પશુ
વાળો)=આરથવાળા;	મૂર્તિ=પત્થર કે લાક-	ધર વતી ન દશે=મત-
શ્રદ્ધાળુ	ડામાં કાતરેલું કે ધાતુનું	લગ કે વર વગરની
અચમત=અમણી દબે-	ધડેલું દેવ દેવીનું જે	હોળે પશુ ધર વમ-
લીમાં પાણી લઈ ચૂસી	સ્વરૂપ તે	રની ન દબ્બે
જવું તે; ચાંગળું પાણી	નાનાવિધ=જુદી જુદી	ધામડેકાણું; ડામ; જગા

સ્વાર્થ=પોતાની મતલબ	સશી=ચંદ્ર	જેર દીધા=જેર વગરના
વિદાયગીરી=જતાં રહેવુંતે	દીક્ષા=દિશા	તીવપણું=કડકપણું.
આપ મતલબી=સ્વાર્થ	આદિત્ય=સુરજ	ભાખે=ખેાલે; કહે
ઠેસ=ઠોકર	મહારાવ=મોટા રાજા	સ્ત્રીમુખતુલ્ય=ઘેરીના મોં
રાવ=ફરિયાદ	ધારી=ધારણા કરી	જેવું
રોદધ્યાં=કોઈને રાવ અથ-	શંસાક=(શશ્વ=સસલો+	ધારે=સમજે; માને
વા રોવા જેવાં દુઃખ	અંક=ગિહન)=ચંદ્ર	નૃપાણે=રાજાએ
કહેવાં તે	ખિંબ=છબી	હજુર=પાસે
રોક્ષણ=રડવું કંકળું તે	નિરાધાર=આધાર વગરના	સૃષ્ટિધારો=દુનિયાનો
જોદ=ખેળો	નિદાળ્યું=ધારીને જોયું	કાયદો
પાઠ ૨૧.	છવાયું=પથરાયું; ફેલાયું	કાળ=વખત
અંદોલ્ય=ચંદ્રનું ઊગવું તે	નૃપ=રાજા	બળિષ્ઠ=જેરાવર; સારો

સમજાવટી—જેવો સુરજનો આકાર જણાય એવો પૂવ દિશામાં ચંદ્ર ઊગ્યો. જાણે મોટા રાજાનો દેખાવ ધારણ કરીને રખારી પ્રજાને હેતરવાને આવ્યો. (૧)

ચંદ્રની છબી હંમેશાં એક જ રહે છે ત્યારે કેવો દેખાવ નજરે પડે છે ! જાણે આકાશમાં એક બલૂન આધાર વગર જતું જોયું. (૨)

ચંદ્રનું તેજ બધે પથરાયું તેથી જાણે હવે નવું રાજ્ય સ્થપાયું. કીધા તારા જોવાથી જણાતા નથી જાણે જેર વગરના તેથી રાજાથી દખાયા. (૩)

જરાપણ કડકપણું ન રાખે, તો દુનિયામાં તેને માણસ કોણ કહે ! જો ચંદ્ર જરાપણ કડક નથી તેથી તો પંડિતો ઘેરીના મોંદાં જેવો સમજે છે. (૪)

દુનિયામાં જ્યાં જોઈએ ત્યાં ચંદ્રની ઠંડક ફેલાઈ રહેલી જણાય,
જાણે રૈવતના ગભરાટને વખતે રાજાએ શાંતિ જણાવી. (૫)

તારા ચંદ્રમાથી થયે દૂર છે, છતાં પણ ચંદ્રમાની પાસે દેખાવ
છે, જાણે સુરજની સાથે લડીને જીતવા માટે ચંદ્રમાનું બધું સરકર
ચઢી આવ્યું. (૬)

ક્યાં સુધ ! અને ક્યાં તે બિચારો ચંદ્ર, તોપણ માણસો દુનિ-
યાનો ધારો જુઓ. ગરીબનો સારને વખ આવે, ને ગરીબને
રાજા બનાવે. (૭)

પાઠ ૨૨.

ગીરનાર=એ કાઠિઆ-
વાડમાં મોટો પર્વત છે,
સંધ=જગ્યાએનું ટોળું
ઉલટી=વામીટ; ઓકારી
ખેશુદ્ધ=માન વગરના
મજલ=એક દિવસમાં
જામજામ એટલું અંતર
દેરડી=દેવડી
શેરડો=પગથી; ખેતરમાં
એ પાસના છોકરાની
હારની વચમાંનો રસ્તો
વાળ=કેશવાળી; ગરદન
પરના લાંબા વાળ
વિકરાળ=બિહામણું

ડાળી=કાવડના એક ભાગ
જેવું એટલે માંચી
સરખું હોય તે; ઝુલતી
માંચી
અવલોકન=ધારીને ધા-
રીને જોવું તે; બારીક
તપાસ

પાઠ ૨૩.

ગૌમુખી=ગાયના મોં
જેવું હોય તેમાંથી
પાણી વહે તે
સ્થાનક=દહેરાં
દરતાવય=ગીરનારના પર્વ-
તમાં જ્યાં દરતાવયનાં
પગલાં છે તે જગ્યા.

દરતાવય એ અગ્નિ
ઋષિ પ્રજાપતિના ત્રણ
પુત્રમાંના એક. વિષ્ણુ
ના ૨૪ મા અવતાર
માં એક છે.

અશોક=એ બિંદુસાર
નો પુત્ર; ચંદ્રચુતનો
પૌત્ર

દિગં=તાજુબ
ફેફરાં=મોઢે શીથ આવે
એવો રોગ

લવ=અવતાર
ભવ્ય=મોટું ને શોભીતું
ટુંક=શિખર
પરાં=આધેનાં; દૂરનાં

પાઠ ૨૪.	આણત=ભોગવત	નભમંડળ=આકાશ
ષક દાનત=ખરી નિઠા	સ્તુતિ પાત્ર=વખાણવા	મરકત=એ નામનું
દષ્ટાંત=દાખલો	લાયક	એક રતન; નીલમણી
ઉરકેરણી=રીખવળી	સર કથું=જીત્યું; તાળે	સી=જેવા
વાસ=ડર; બીક	કથું	વણું=રંગ
કલાવતી=કસરતી	હવાત=હવતી	વૃદ્ધઘટા=ઝાડની ઘટા
નિર્દય=ધાતકી; પાળી	વખાણુ=તારીફ	ગંબીરી=માતી; ધાડી:
હૃદય પીગળે=દયા આવે	નીમકહસાલી=ખાધેલાનો	ગંબીર
નિરાધાર=આધાર વગ-	બદલો વાળવો તે	હાર=દરવાજા
રતી;	સુકૃત=સારો કામ	તૃણુ=ધાસ
નિરપરાધી=ખીન યુને-	પાઠ ૨૫.	તૃણુ શુન્ય=ધાસ વગરની
આર; નિર્દોષ	મેઘાડંબર=વાદળો છ-	સેર=હાર
ક્રુતા=નિર્દયપણું	વાઈ જવા-ધેરાઈ	ધેરું=ધેરા રંગનું; કાળું
સુપકીર્તી=જાનામાના	જવાં તે	ગર્જન=ગર્જના
ભસ્મ=રાખ; ખાખ	આડંબર=છવાણું તે	
સંભવ=આશા	ધને=વરસાદ; મેઘે	
	પાઠ ૨૫	મેઘાડંબર

આ મોટા આકાશને વરસાદે આડંબર રત્ની વાદળોંથી (છવાઈ જઈ) ઘેરી લીધું છે, હાં હાં રે આકાશને વરસાદે (વાદળોંએ) ઘેરી લીધું છે; પાણીનું આ શીકું પીળું તેજ (ભાસ) આકાશમાં પ્રસર્યું. (વાદળામાંથી પડતો પ્રકાશ આછો પીળો ભાસ આવે છે મારે પાણીનું આ શીકું પીળું તેજ આકાશમાં પ્રસર્યું એમ કહ્યું) હાંહારે (૧)

લીલોતરીવાળી જમીનપર આ સારી વાદળી વરસે છે, હાંહારે. નીલમણીના જેવો ઘેરો લીલો રંગ ત્યાં દેખાય છે; હાંહારે (૨)

અહીં ઘાડી ઝાડની ઘટા બીની હબી છે, હાં હાં રે-તેમાં-ઝાડની ઘટા બીની હબી છે તેમાં કોઈ ઠેકાણે દરવાજા બન્યા છે ત્યાં કેવી ખુબી બધ્યાય છે ! હાં હાં રે. (૩)

પેલી ઘાસ વગરની ટેકરીએ પીળાં લુગડાં પહેર્યાં છે હાંહારે. (એમ કહેવાનું કારણ એ કે તેનાપર આછો પીળો પ્રકાશ પડેલો છે તેથી) તેનાપર ગાય બેસેલી હાર આવી ચાલી રહી છે! હાંહારે (૪)

પણ પેલા બીજા બાકામાંથી આકાશ કાઠું દેખાય છે, હાંહારે જે સખી ! આ વરસાદની મોટી ગર્જના તે શું તેં સાંભળી ? હાંહારે (૫)

પાઠ ૨૬.

છુટ્ટી=રમ
ખબર અંતર=સમાચાર
રજત=ગેરઆખર
કાળજી કપાઈ ગય=
દુઃખ લાગે
હું કારો=કડવું વચન;
અહેજ ઠપકો
ટકટક=સવારો
ચોબીલી=શરમાઈગએલી
ધુરામાં=ખોટામાં; ભું-
ડામાં
બેલાસક=બેધડક; ખસુસ;
'આંચકો ખાધા વગર
સ્વતંત્રતા=આપ અખ-
તારી

પાઠ ૨૭.

નડોર=જેને શિખામણ
ન લાગે તે; લાજની
ભાગણી વગરના
અભાગણી=જાગ્યહીન;
કમનસીબ
અળવીતરં=અટક ચાળાં;
અવળચંડાં
મડદાપાડુ=દંડિકા અને
લાતો
અધમોધં=મરણુનોલ
ઝૂડયો=જપેટયો
લપડાક=ચપડાક; તમાચો
પરિણામ=ફળ
સોરાટવું=ગાળો દેવી

પી જાય છે=પત કરતા
નથી; ગણ્યકારતા નથી
આયનો=આરસો; તકતો
દાખ=અંકુશ; કરખ
સ્વછંદે=પોતાની મરજ
પ્રમાણે; ગમે તેમ
અનુસરે=જેવા પ્રમાણે
ચાલે; નકલ કરે
અસમ=દૂર; આધા
તક=વખત
જીતાસા=મજાવાની
ધમ્મહા; પડપૂજ
આતુરતા=અધીરાપણું;
છેતેમરી

પાઠ ૨૮.

પ્રુઆરી=નાઠ

દહેસત=વારતી; બીક;
બય

સાંસા=તંગી

છવાએલું=કાંએલું

આમદી=મંડયા રહેનાર

સરહદ=હદ

વખો=દુઃખ

અણી=હરકત; જરૂર

અણીતી વખને=હરકત

વખતે

કામદાર=દિવાન; વજર

માલ=કમ; લાભ

સલામત=નિર્ભય

ગળમળો=રડવા જેવો

અમદાતા=પોષણ કર-

નાર; આવાનું આ-
પનાર

તાકાત=મળ; જોર

કૃતાર્થ=જેની ઇચ્છા પા-
પડી હોય તે

રાજમકિન=વશાધારી

રવદેશ પ્રીતિ=પોતાના

દેશપર હેત

પાઠ ૨૯.

શોમા=દેખાવ

જાતિ=જાત

નામી=પ્રખ્યાત

જમવિષે=દુનિયામાં

વહેલો=ઝાડો

જન=માણસ; દિંદુ

ઝાળખ=ઝાળખાણુ

કાળે=રખતે

ફળદ્રુપ=રસાળ

ગુર્જર=ગુજરાત

તણું=નાં

જુજ=હાથ

નિજપોતાના

મુજજુજ=પોતાના હાથ

(વડવાહઓ)

પસારે છે=ફેલાવે છે

જટા=મૂળીઓ

હળી લે=મળી જાય

ખેટીઓ=મૂળીઓ રૂપી

ખેટીઓ

જનુની=માતા; મા

તરે=ઝાડ

જનનીતરે=ઝાડરૂપી મા

છાયે=છાંયડે

કદવાન=જોરાવર

રતંભ=ધાંભલા

નગરે=નગર ઉપર

મેરાખ=કમાન સરખી

છગપર મૂકે છે તે

વાટો=રસ્તા

નાદ=અવાજ

સુપવન=સારો પવન

બાયું=મુસાફરીનું

ખાવાનું

વડતરે=વડનું ઝાડ

સીમાડો=હદ

જળભરિત=પાણીથી

બરેલા

નિરમળું=નિર્મળ; મોકખુ

ઉલટ=હોંસ; ઉર્મંભ

વિશરાંતી=વિખાંત;

આરામ

ખડ=ધાસ

નાદે=અવાજથી

ખંટા=ખંટડી

મજલ=જાઓ રસ્તો

પાઠ ૨૯ વડ અને તેની પાસેના દેખાવ.

જેના ફળ જગતમાં બહુ પ્રખ્યાત છે તે જાતનાં આ જાડો નથી, તોપણ આ જાડો કે જેનું દિંદુએને ધણું યોગબાણ છે, અને જે આ વખતમાં ગુજરાતના સારા રસાળ બધા પ્રાંતોમાં પોતાના હાથ (વડવાઈ) ફેલાવાથી ટકી રહેલા છે તે આ જાડો છે. (૧) તેના લાંબા પહેાળાં ધણું ડાળાં વીંટળાઈ વળે છે અને વડવાઈ તો જમીનને ફાડીને મૂળીઆં સાથે મળી જાય છે અને નાની વડવાઈએ માને (જેમાંથી વડવાઈ નીકળી છે તે જાડને) વળગીને મોટી થાય છે, નગર ઉપર એક મોટા કદવાન ચાંભલા ઉપર ઉભી કરેલી છત્રીનો છાંયો હોયતી ! તેવો-તેટલા વિસ્તારવાળો છાંયડો દેખાય છે. (૨) તેની ઘટા ઉંચી આવીને કમાન સરખી દેખાય છે તેની (ઘટાની) વચ્ચેની ગલી ખુશી ચઢીને પાંદડાંના ખડખડ અવાજ કરે છે. વળી ઘટાની માંહે અટકીને ત્યાંથી ઠડે સારો પવન ફેલાય છે, ચાકેલા મુસાફરો ત્યાં સુખેથી બાથું ખાઈને પાણી પી પડી જાય છે. (૩) એ (વડ) પોતાની આળુઆળુ પીપળ અને આંખાનાં ધણું જાડોને વસાવે છે (એની સાથેજ એ જાડો જોડે છે) તે સિમાડામાં-હઠ યએલી જગામાં (આળુઆળુમાં વડ, આંખા, પીપળાના જાડો વચ્ચેની જગા-માંથી) સ્વચ્છ જળ બરેલા ખાડા હોય છે, તે પશુ પક્ષીની વારંવાર તરસ મટાડે છે. અને તેમાં (તળાવમાં) ખુશીથી ભેંસે પડી પડીને નાહે છે. (૪) ત્યાં ગાડાં, ગાડીઓ અને બળદ છુટે છે, તેથી બળદ અને સૌ આરામ લે છે, બળદ નીચો થાસ મેળીને (ચાક ખાડને) ધાસ ખાય છે અને પાસેના હવાડામાંનું પાણી પીએ છે; (નેમને ગમે બાંધેલી ઘંટડીઓ ટંટં ટંટં અને છુકરીઓ ધણું ધંધ અવાજ કરે છે કે જે અવાજથી બળદ ડોલીને લાંબો રસ્તો કાપે છે. (૫)

પાઠ ૩૦.	અવાચક=ભોતી ન કહે	શોક=વરની બીજી બાથડી
અરાન=સમજાવ્યું વગ-	એવી; બેબાન	બાકૂત=માડે રહેનાર
રના; અથુસમજુ	અકલું=અકલે મૂકેલો કિતાર	પડાયા=આગે!
કોળીઆ=માથકા; આસ	છળી=બીધી	
દષ્ટિ=નજર	ભૂત=પ્રેતયોની	

વેદ વેદનું કહે અને જોશી જોશીનું કહે=વેદ પોતાને કમાણી થાય એવું કહે મતલબ કે વેદ ફલાણો રોગ છે એમ કહે અને જોશી કહે ફલાણો અહ નડે છે.

પરખી=પારખી,ઓળખી	બાધા=માનતા	સજ્જડ=મજાપુત
અહપીડા=અહના નડવા-	ખત્તા=ટોકર	ઉપચાર=સેવા; ઈલાજ
થી પડતું દુઃખ	કકડી=સખત; આકરી	પ્રયોગ=અખતરો; અજ-
પનોતી=જાનિતી દશા	આઝરી=માંદું	માથસ

સવાસ-નજર બાધે છે તેમાં વાડકો ચાલી જોડે ચોંટી જવાનું કારણ શું ?

પાઠ ૩૧.	છંજ નહિ	ભાવસાર=લુગડાં છાપના-
મૂઠ=ચોટ	ડાકણુ=જૂત જેવી સ્ત્રી	ર; છીપા
કામણુ=વશીકરણુ; વશી	દીવાના=ગાંડા	મેમાન=પરેણુ
કરવાના છલાજ	વાયુ=અગ્રેજમાં દિસ્ટ-	વંત્રી=જૂતયોની પામેલી
મંછા જૂત અને શંકા	રીઆ કહે છે તે રોગ	વિષવા
ડાકણુ=મનની ઇચ્છા	ચાળા=ચિહ્ન	સગ્રે=જીવાન
એજ જૂત અને વહેમ	ડાકલું=રાવળીઆ વાધ	કરેલું=તરતની વિઆએ-
એજ ડાકણુ. ખરે	રી વજેરે માતા આગળ	લી ગાય બે'સતું દૂધ
જોતાં જૂત અને ડાકણુ	વાજાંત વગાડે છે તે	સ્પર્શ=અડવું તે

બંધિઆર=જેમાં હવા	મિથ્યા=ફેકટ	વાન=શરીર
આવ જ ન થતી	પણુ=નિષમ	સ્વામ વાન=કાળા શરીર.
હોય તેવી.	પ્રસિદ્ધિ=જાહેર કર્યું	વાળા
પાઠ ૩૨.	શતાનિક=જનકનો	ઉધડકી=ખોલી
ભર્તાર=ધણી; વર	પુરોહિત	ગુગમ=મે
આચાર=રીતભાત	વાળા=ઉનેજન આપે	પાણુ=હાથ
દર્પણુ=આરસી	કંઠણુ વચન=કડવાં વેચુ	કોશિક=વિશ્વામિત્ર
નીર્ખં=જોયે	આકુણીરે=એની મેળે	સુત=પુત્ર
ભૂપ=રાજા	જગજ પાત્રી=શરમાઈ	હળવું કાગળ=ખોડું
કેરે=ને	સાંસદ=સાંસે; વિમા.	પાએ
કાજ=માટે	સણુમાં	આળ=આરોપ; તહોમત
જપમાળા=જપ કરવાની	શર=શરવીર	ચાપ=ધનુષ્ય; કામડું
માળા	નહિતર=નહિતો	અનેક=ધણુ
ચિત્રામ=ચિત્રામણુ	ભૂર=મોટા ઈંદ્ર જેવા	ઉચરે=ખોલે
ગાથા=પ્રાકૃત ભાષાની	સુતા=છોકરી; પુત્રી	આશ્ચર્ય=નવાઈ
કવિતા	ટાળી=સિવાય; પાખે	અનુજ=નાનો કાંઈ
સોણુ=સ્વપ્ના	શિપ=માચું	બાંધવ=માઈ
અબ્ધક=મહાદેવ	રાજન=રાજા	કોદડ=ધનુષ્ય
ધનુષ્ય=કામડું	ઉકાટો=મદ; ગર્વ; આવેશ	વીણુ=વગર
ચોરિ=ચમકે; ખીએ	અતળીખળ=ખદ્ધજોરાવર	જામાર=જમાઈ
ભાવે=હોંસથી	સ્વામ=કાળા	

પાઠ ૩૨. સ્ત્રીતાનો સ્વયંવર.

હે સખીઓ તમે મળીને સારો ધણી રામ પરણવો; મીઠળ

બાંધી, શુભ ગીત ગાઓ અને બીજો વધારે આચાર કરો. (૧)

સખીઓ અંગુઠીનું દર્પણ દેખાડે છે. તેમાં રામનું હૃદય દેખાય છે. તેને (રામને) જુએ છે અને નકકી મનમાં ખુશ થાય છે; તેથી એનાથી બીજો (ચંદતો) રાગ દેખાય નહિ. (૨)

સીતાને (પરણવા) માટે દેસ દેસના રાગ આવ્યા છે; તેઓ કહે છે કે મોટું રાજ હોડી ધમને સીતાને માટે સંન્યાસી થઈશું (૩)

કોઈ જપમાળા લઈ સીતાનું નામ જપે છે કોઈ સીતાનું ચિત્રામણ કાઢે છે; કોઈ પ્રાકૃત બાષાની કવિતા ગાય છે, અને કોઈ સીતાના નામની ખૂમ પાડે છે. (૪)

કોઈ સીતાની વાત પૂછે છે. કોઈ સીતાને (પરણવા) કઢાવે છે; કોઈને સ્વપ્નમાં સીતાનું રૂપ આવ્યું હોય તેને સંભારે છે. (૫)

મહાદેવના ધનુષ્ય સામુ જોવાય નહિ તો કહેા કે કોણ ચંદાવી શકે ? સમામાં હોંસથી જ મોટા મોટા થઈને આવેલા તે પણુ(ધનુષ્યથી) બીએ છે. ૬

જનક રાગ મનમાં શીકર કરે છે કે મેં ફાકટ પણુ લીધું કેમકે એમને એમ પણુ રામને જનકી પરણાવત, પણુ હવે પ્રતિગ્રા જાહેર થઈ છે એટલે રામને એમને એમ જનકી પરણાવાય નહિ. (૭)

શતાતીક (જનકનો પુરોહિત) કહે છે કે કડવાં વચન કહીને સૌને ઉત્તેજન આપે એટલે તેઓ મનમાં શરમાઈને પોતાની મેળે (ધનુષ્ય ઉઠાવવા) જશે. (૮)

જનક રાજનો પુરોહિત બધા સાંભળે એમ કહે છે કે હું મોટા ઈંદ્ર જેવા શૂરવીર રાગઓ તમે શુ વિનાસણુમાં પડ્યા છો; શિવનું ધનુષ્ય ચંદાવીને સીતાને પરણો; નહિ તો નાશી જાઓ. (૯)

બહાદુરી બતાવ્યા વગર જનકી (સીતા) ને ક્યાંથી જોવા પામે !

માટે જો કેલ્લ ક્ષતિથી ઉત્પન્ન થયો હોય મતલબ કે જો કોઈ ખરો ક્ષત્રી હોય તો જનકરામની પ્રતિજ્ઞા પાળીને સીતાને પરણે. (૧૦)

(આ સાંળીને) સુંદર કાળા શરીરવાળા (રામ) ને બહુ જાણ્યો મદ બરાયો પણ ખીજા ધણા રામ તો ઉદાસ થઈને માથે હાથ દઈને બેઠા. (૧૧)

રામ આપોઆપ બોલી ઊઠ્યા ને વિશ્વામિત્ર આગળ બે હાથ જોડી ઉભા રહીને મંત્રુર શબ્દ બોલ્યા. (૧૨)

કે અમે સૂર્યવંશી દક્ષરથ રામના પુત્ર છીએ તેથી એ તો અમને અપશબ્દ છે માટે હું સ્વામીજી (વિશ્વામિત્ર) અમને હુકમ કરો તો એ આરોપ અમે ખોટો પાડીએ મતલબ કે અમે પરાક્રમ કરી ક્ષત્રી છીએ એનું ખતાવી આપીએ. (૧૩)

ખીજા ઋષિઓ પણ આશ્ચર્ય પામીને આશીર્વાદના ધણા વચન બોલે છે વિશ્વામિત્ર કહે વહેલા ચાઓ, જાઓ મહાદેવનું ધનુષ્ય ચઢાવો. (૧૪)

લક્ષ્મણ, રામને કહે છે કે એટલાને માટે તમે શું ઊઠો! મને નાના બાઈને હુકમ આપો તો એ કામ હું કરી શકું. (૧૫)

રામ, લક્ષ્મણને કહે છે કે મારા બાઈએ તારું કામ નહિ; કારણ કે કોઈ કહેશે કે એ બાઈએ મળીને મહાદેવનું ધનુષ્ય ચઢાવ્યું. (૧૬)

(રામ ધનુષ્ય ચઢાવવા ઊઠ્યા ત્યારે) બધા રામજો દસવા લાગ્યા કે એનાથી એ કામ થશે લક્ષ્મણ એ કંઈ ધનુષ્ય ચઢાવીને હેતથી પરણી જશે! (૧૭)

રાવણ જેવા રંક થઈ ગયા તો એ શું હિસાબમાં! ખીજા રામજો સ્થિત વગર થઈને બેઠા છે તો એ શું જમાઈ થશે! (૧૮)

પાઠ ૩૩.

વિદુષી=મહુ વિદ્યા ભણે-
લી સ્ત્રી

વિદ્યાવાદ=વિદ્યાની ચર્ચા
નૃત્યકળા=નાચવાની
કળા

પાકશાસ્ત્ર=રસોઈની

વિદ્યા; કકળી કળા

ચાર વેદ=ઋગ્વેદ; ય-
જુર્વેદ; સામવેદ; અથર્વ
વેદ.

છ શાસ્ત્ર=ન્યાય, વૈશે
ષિક- પૂર્વમિમાંસા;
વેદાંત; સામ્ય;
પાંતાળલ

પુરાણુ=પ્રાચીન ધાર્મિક
કથા અથ.

સ મતિ=અનુમત

શ્રીમાન=સદ્ગુણીવાન;

શૌભાવાન

સમર્થ=જેરાવર

નિર્ણય=નિકાલ; ફેંસલો

મધ્યસ્થ=નિષ્પક્ષપાત

પણે સ્વતંત્ર અભિ-
પ્રાય આપનાર; પંચ;
નાદિત.

પક્ષપાતુ=તરફદારી;

તરફેણુ

વિરુદ્ધ=કેલડો.

ફેંસલો=ચુકાદો; ન્યાય

મર્મ=હુપો બેદ; મનની
હુપી વાત

યજ્ઞસ્ત્રી=જજ્ઞ પામેલો;
કીર્તિવંત

અગ્રગા=સ્ત્રી

યાગવલ્કય=એ નામના

મોટા બ્રહ્મજ્ઞાન ઋષિ

ગૃગી=મર્ગાચાર્ય ઋષિ-
ની પુત્રા

ઉત્કંઠા=હોંસ; આતુરતા

ટકકર લેવી=તકરારમાં

સપડાવુ

પાઠ ૩૪.

લૌઓ=હાજર જવાબી

રાખતો મરકરો

હાજર જવાબી=તરત

હતર આપે એવો

બડી=મોટી

ખુદાવિંદ=મોટા સાદે-
બ; શેઠ

નિશ્ચય=કરાવ

વિમારે પડયા=બૂટી
મયા.

મરત=જેરાવર; તો-
હાની

મદ=મરતીતું જોર;
તોહાન

નહોર=નખતો ઉતરડા

બંદગી=પ્રાર્થના

નિશ્ચિંતપણે=રીકર વગર

સરપાવ=મનામ; બક્ષીસ

પાઠ ૩૫.

સુદર=સારી

સહુણુ=રસિક

શિશિર=પોષ ને મદા
મદીનો

વસંત=ફાગણ ને ચૈત્ર
મદીનો

વાણે કાયે=પ્રભાતમાં

ધુમર=ધુમસ	રસાળી=ફળદ્રુપ	ધામધુમ=ઠાઠમાઠ
વન્દિ=અગ્નિ	ઉપવન=વાડી	રહોએ=રોએ
સમીપે=પાસ	પૂલડે=પૂલવડે	નર્મદ=નર્મદાશંકર કવિ
ગોઠડી=વાતચીત	વેલ=વેલા	રત=ગોસમ
રસભરી=મજાની	પત્રાળી=પાંદડાં	બલિહારી=ખુબી
મંદ=ધીમે	કસોલ=ચેનખાણ	
લહેર=પવનની લહેર	મલાલ=ચુલાલ	

પાઠ ૩૫. શિશિર અને વસંત.

હે નરનારીઓ સારી રસિક શિશિર અને વસંત ઋતુનું ગાયન કરો, અરે ! સૌ નરનારીઓ ગાયન કરો, પ્રભાતમાં મધુરી ઠંડી વાય છે, અને બધી ધુમસ કરી રહે, અરે ! બધી ધુમસ કરી રહે તે જુઓ. હે નરનારીઓ (૧) અગ્નિની પાસે કુંડળ મેળો મળીને (કુંડળના માણસો ભેગા મળીને) સારી વાતચીત કરે, અરે ! સારી રસભરી (મજાની) વાતચીત કરે; હે નરનારીઓ (૨) ફળદ્રુપ સારી વાસની પવનની લહેર કંઈ ઠંડી લાગતી ધીમેથી આવતી. અરે ! ફળદ્રુપ સારી વાસની પવનની લહેર આવે. હે નરનારીઓ (૩) ખંખા જંગલ, વાડી, ફૂલથી અને વેલીઓ નવા પાંદડાંથી ખીલવાં. અરે ! વેલીઓ નવાં પાંદડાંથી શોભી. હે નારીઓ (૪) બાણ પક્ષીઓ કસોલ કરતાં ખુશી ખુશી થઈ તાળી આપે મતલબ કે કસોલ કરીને માંદોમાંદો ખુશ થાય, અરે ! ચોમેર અવાજ કરી ખુશખુશ થઈ તાળીઓ આપે. હે નરનારીઓ (૫) સહેરમાં અખીલ ચુલાલના હોળીના રંગો લીડે, અરે ! અખીલ ચુલાલના રંગ લીડે. હે નરનારીઓ (૬) બરમાં ઠાઠમાં વગરની ઉમંગ અને કોડતી સવારી આવેલી

છે. અરે! તે સારી દેખાય છે. હે નરનારીઓ (૭) ઉમંગ અને કોડની સ્વારી આવી છે એટલે દરેક માણસને નવી નવી વાતોની અને એકાદવા પહેરવાનો, ખાવા પીવાનો વગેરે બાબત ઉમંગ અને કોડ ઉત્પન્ન થાય છે. નર્મદાશંકર કવિ કહે છે કે ઋતુની ખુબી માટે લગનમાં મહાલો. અરે! ઋતુની ખુબી રોબી રહી છે હે નરનારીઓ (૮)

પાઠ ૩૬,	શરણાગત=રક્ષણ માટે	વિપુટા=જુદો
પૂર્વે=પહેલાં	આવેલો	ખાતર=માટે
આર્યાવર્ત=વિષય ને	ધર=હોમ	વિરોધ=ઉલટાપણું
દ્વિમાસયની વચ્ચેનો	પડખામાં=પાસામાં;	ધર્મશ=દેવ જાણનાર
પ્રદેશ	બાણુમાં	ઈન્દ્ર=દેવોનો રાજા
ચા=અથવા	કૂર=ધાતકી; નિર્ધન	અખંડ=આખું; સાચું
રક્ષણ=અથવા	રક્ષા=અથવા	ધાકનિ=દોડીને
અસંખ્ય=ગણી ન શકાય	આહાર=ખોરાક	વાટ=રાહ
એટલા; ધણીજ	તોલ=ખરાબર	

સાર-જગતમાં નબળાનું રક્ષણ કરવું

પાઠ ૩૭	ઋષભદેવની મા	ચરિત્ર=જીવન; જીવન
આદિનાથ=જૈન ધર્મના	ઋષભદેવજી=જૈન ધર્મના	ચરિત્ર
પહેલાં તીર્થંકર;	પહેલા તીર્થંકર	હેમચંદ્ર=સિદ્ધરાજ અને
ઋષભદેવજી	આદિ=પહેલા	કુમારપાળના વખતના
શૈલુજી=સિદ્ધાચલ	તીર્થંકર=જૈન મતના	એક પંડિત. તે મૂળ
નાભિ=ઋષભદેવના પિતા	મોટા અ.આર્ય; સંસાર	ધર્મકાના વાણીઆ હતા
મહાદેવી=નાભિની સ્ત્રી;	રમાંથી તારનાર	ધર્મોપદેશક=ધર્મનો બોધ

કરનાર
પરકુટુંબ=ખીજનો વંશ;
પરએલાદ
દશા=દશત; રિશતિ
વિનીત=નિયમમાં રહે-
નાર
વિનીતા=અધ્યાત્મ
પાપદળ=પગે ચલનાર
લરકર
ચતુરંગ=ચાર તરફની
મંત્રીઓ=પ્રધાનો; વ-
શરો; કારભારીઓ
શરવી=પચાવી
ખમણ=કાખ
ખાફ=મરમાવો; ઉચ્ચતા
વૃક્ષ=ગાંડ
શાખા=ડાળી
ભયભીત=ગાભરા
કુંભસ્થળ=ગાંડસ્થળ;
હાથીના માથાનો કાન
ની પાસેનો ઉપલો ભાગ
પદ્ધતિ=નિયમ; ગોઠવણ
લિપિ=ભાષા

સંબંધ=જોડાણ; સગપણ
વસંત ઋતુ=ફાગણ ને અ-
ચેત્ર મહીનો
વિલાસ=માનમન
હિત=ભલું; કલ્યાણ
મદ્ય કર=લે
પતિ=જાતિ
સાધ્વી=સાધુ વૃત્તિવાળી
સ્ત્રી
આવિકા=આવકની ખા-
મડી
અંગ=ભાગ
ધર્મસંધ=ધર્મ મડળ
નિર્વાણ=શાંતિ; મોક્ષ
પાઠ ૩૮.
ગ્રાતમ ખુદ=બાહ્ય ધ-
ર્મનો સ્થાપનાર; (એ
કપિલવસ્તુના રાજા
શુદ્ધોધનનો પુત્ર થાય)
ખુદ=જગેશે; જ્ઞાન
પામેશે

કપિલ વસ્તુ=એ નામનું
કલકતાની પાસે નગર છે
અસાધારણ=અધૂર
દુનિયાદારી=સંસારી
સ્વાર્થી=મતલબી
લક્ષ્યુભ ગુર=જેનો પગ-
વારમાં નાશ થઇ જાય
એવું; નાશવંત
વૃત્તિ=ધર્મ; જ્ઞાન, શ્રી
વલણ
દેહકાંટ=કામાને દમવી તે
વાદવિ વાદ=તકરાર; અર્થ
સંતોષ=તૃપ્તિ
માર્ગો=ધર્મના ફાંટા
કંટાળી=કાચર થઇ
નિશ્ચય=પાકો દરાર
વિષય=કામ; ભોગ
નિર્વાણ=મોક્ષ; શાંતિ
શાંતિ=મોક્ષ
સદાચાર=ભારી ચાલ
નમસ્કાર=નમન; હાથ
જોડવા તે
ગાડર=થેટાં

ગાડરીએ પ્રવાહ=વેટાની
મધક એકે કર્યું તેમ
બીજાએ કરવું એવી જે
રીત તે; દેખાદેખી
ધર્માચાર્યો=ધર્મ ચત્રાવ-
નાર ગુરુઓ
ઈત્યાદિ=અગેરે
પરસ્પર=એક બીજાની
ફરજ=કર્તવ્ય; ધર્મ
પંચશીળ=સદાચરણના
પાંચ નિયમ
હિંસા=હત્યા; ધાત
માહક=કેરી; જેમાં કેફ
હોય તેવા.
ગૌતમચુદ્ધ કહેલાં પાંચ
સદાચરણ ૧) અહિંસા
૨) અચોરી ૩) પરબી
ત્યાગ. ૪) સત્ય બો-
લવું ૫) કેરી પદા-
ચોંથી દૂર રહેવું.

પાઠ ઉલ.

દિરોજશાહ=તલ્લખ
વંશનો ત્રીજો પાદ-

શાહ (એ મહાંમદ
ગોડા લગીજે થાય)
વિજય=જીત, ફતેહ
સ્વદેશ ખાતર=પોતાના
દેશને માટે
રણેચકયા=સડાધમાં મથા
યજ્ઞસ્વી=કીર્તિવાન
ઇતિહાસ=તવારીખ;
આગળ ચર્પ મએલા
રાખ્યોના ગુણુ દોષ
તથા તેમની રાજની-
તિનું જેમાં વર્ણન
કરેલું હોય તે પુસ્તક
બેચક=નકી
પ્રકાશવા=જહેર કરવા;
દેલાવવા
તેજસ્વી=કીર્તિમંત
હેરાનગતિ=દુઃખ; કન
કગત
ધર્મિષ્ઠ=ધર્મ પ્રમાણે
ચાલનાર
કબર=ધોર
તગાવી=ખેડુતને સરકારે

ઉછીના નાણાં આપવા
તે.

દરનાતેજ=રટાંપપર લ-
ખેલા લેખ

કગન=મુસલમાની ધર્મ
પુસ્તક, મહંમદ પેમં
બરની આગા અને
વચ્ચનોના સંબંધનું
પુસ્તક

પુદા=પરમેશ્વર

નહેર=નદીમાંથી દૂર
પાણી લઇ જવા માટે
બોદેસો રસ્તો

સતલજ=એ હિમાલયમાં
આવેલા કૈલાસ શિખ-
રમાંથી નીકળી પંજન-
બમાં વહી સિંધુને
મળે છે એને કાઠે
લુધીઆના, દિરોજપુર,
અને ભાવલપુર છે.

ઉજનેર=આંધકામનો
અનુભવી

જાધ=રેલના પાણીને
 શહેરમાં આવતું અટ-
 કાવવા માટે જે જાધ-
 કામ કરેલું તે
 મહેસા=નિશાળ
 સરા=પટેમાર્ગેએને કલ-
 રવાની ધર્મજાળ
 જમના=એ નદી હિમા-
 લયના જન્મોત્રી શિખ-
 રમાંથી નીકળી આમાંને
 અયોધ્યાના સંયુક્ત
 પ્રાંતમાં વહી મંગાને
 મળે છે; એને કઠિ થાને-
 શ્વર, દિલ્હી, મથુરા
 આમાં, છટાવા, કાલ્પી
 અને અલ્હાબાદ શા-
 હેરા છે
 કૃષ્ણપુ=રસાળ
 શોખ=કોક; હાલ
 પડતર=પેડાણ વગરની
 બીનરોજગાર=નિરૂદ્ધમી
 મૂર્તિપૂજા=મૂર્તિને પૂજ-
 વાની ક્રિયા
 કનકલો=હેરાન કરતો

પાક ૪૦.
 મીરાંમાધ=મેડતાના જાધ-
 મલ રોડોડની પુત્રી
 અરિત=અધાન;
 સંવત=વિક્રમનો શક;
 વિક્રમના ચક્રનું કોષ
 પશુ વર્ષ
 વિષ્ણુ ભક્ત=વિષ્ણુની
 ભક્તિ કરનાર
 સ્વાભાવિક=કુદરતી
 રહેણીકરણી=ચાલચલગત
 શિવમાર્ગી=મહાદેવનો
 ધર્મ માનનાર
 વાલવિવાહ=તકરાર; અર્થ
 ભક્તિભાવ=માવથી સેવા
 કરવાની આસ્થા
 વલણુ=ટત્તિ; જાગણી
 કોયલ=કાળા રંગનું
 મધુર રાગનું પક્ષી
 ક્રિયા=સાંભળનાર
 રાજગાતા=કુંભારાણીની
 મા
 અર્થ=ફોકટ; નકામે

શ્રદ્ધા=આસ્થા; બરોસો
 ખ્યાતિ=નામના
 જ્યુરસો=મનનો ઉમરો;
 જાગણી
 સંન્યાસી=વેરાગી; ન્યાગી
 સાધવી=સાધુ વૃત્તિવાળી
 છુટકારો=નિકાલ
 મુલ્યવાન=કીમતી
 દંડાવન=ગોકુળની પાસેનું
 વન (અહીંઆ શ્રીકૃષ્ણ
 ભગવાને લીધા કરી
 હતી)
 કાધ=એળ; કલકે
 તાલુ=કુમાલું
 દરમિયાન=અરસામાં
 પાક ૪૧.
 ઉમરકોટ=સિંધના અર-
 પારકર જિલ્લાનું મુખ્ય
 શહેર
 મેમાન=પરોણો
 કુજળતા=હોશિયારી;
 અતુરાઈ [વસ્થા
 જેરખદોજસ્ત=અબ-

વિસ્તાર=દેશવે.

પટરાણી=મુખ્ય રાણી

જયપુર=એ રજપુસ્તા-
સ્તાનમાં ગ્રહેર છે.

(અહાંના ધરની આંધળી
વખણાય છે.)

જહાંગીર=અકબરનો

છોકરો; સલીમ; જમ-
તને છતનાર

જમાખી=જમીનનું

મહેસુલ નક્કી કરવું તે
કારસી=પરશિખન; ઇરાન
દેશની ભાષા

ભાષાંતર=તરજુમો

સુભટ=સારો લડવૈયો

સામંત=સેનાપતિ; નાયક

તરવ=સાર

સરસાઈ=રૂપર્ષા; હરિદાસ

એકડકપણે=ખીક વગર;

નિર્મલતાથી

હકસાઈ=હક દાખલ

આપવું તે; દસ્તુરી

જજમાવેરો=આચારો

સદાતત=આઠણ અથવા

મામનારને અન્ન આપ-

વાનો જે ધર્મ માર્ગ

તે; અન્નછત

લોકપ્રિય=રેયતને વહાલો

પ્રગ્મપાળક=રેયતને

પાળનાર

સ્વર્ગવાસી થયો=મરણ

પામ્યો

પાઠ ૪૨.

નુરજહાં=મીરજા ગયાસુ-

દીનની છોકરી; જહાં-

ગીરની બેગમ; જમ-

તનું તેજ-રૂપ. નુરજહાં

નામ પાડવાનું કારણ

એ કે એ લખી

ખૂબસુરત હતી

મર્જવંતી=હકાડવાળી;

હમેલવાળી

દરજગે=ઓઢે

જનાનખાનું=સીઓ

રહેતી હોય તે જમા

પરવાનગી=રમ; છુટ

આઠગદીઓ=રાજકુંવ-

રીઓ

કુરોને શરીફ=મુસલમાની

ધર્મનું મુખ્ય પુસ્તક

તરણુ=ગુરુવાન

ધામધુમ=કાંઠમાઠ; બપકે

શેર=વાધ

ખિતાબ=જફાબ

દગોહિસાદ=હુલક; તોફાન

દાદ=ફરિયાદ

ફરમાન=ફુકમ

ખાવી=લખી

એકસુર=ખીનગુનેગાર;

નિરપરાધી

બવરથા=ગોઠવણ;

ખંડોખરત

જહોજલાલી=શોભા

વટાવે=હરાવે

પાઠ ૪૩.

સર ટોમસ રો=જહાંગીર-

ના વખતમાં ઇસ્લામથી

આવેલો વધીલ

મુલાકાત=મેલાપ

છૂટથી=મરણ મુજબ
 કોલકાર=સરતપટા
 એકથી=રકીત; પ્રતિ-
 નિધિ
 હેવાલ=વૃત્તાંત; બ્યાન;
 વર્ણન
 માલીની=ખબર
 આગતાસ્વામીના=પરોણા
 ચાકરી; અરદાસ
 ઝડતી=તપાસ
 માનમરતબો=આબરૂ
 બને મોટાઈ
 પ્રતિનિધિ=મીઝને બદલે
 કામ કરવાને નિમાયલો
 અધિકારી; વકીલ
 આમંદ=હઠ
 ગણુતા=ગણુતરી
 આખાંદ=સુખી
 ઇમરો=ધણી અથવા
 સરકારને કેટલાક પૈસા
 આપવા કમુક્ક કરી નફો
 નુકસાન પોતાને માથે
 વહોરી લઈ જે વહેવાર

ચક્કાવવો તે; કંદાકટ
 બૂચ=થોડા
 બરવટ=ભાઈચારો;
 પોતીકાવટ
 ઠૂઠા મરકરી=ટોળટપા
 ગમ=પ્યાલો
 બેબાન=શુદ્ધિ વમરનો
 ફરતા=નિર્દયતા
 હંસુચિરત=ચિરતી બર્મ
 સ્થાપનાર
 ઉમરાવ=શ્રીમંત
 તુલા=એક પાસ પુરુષ
 બને બીજી પાસ કોમ-
 તી ધાતુ કે જવાહીર
 મૂકી તોણ કરવાની
 બર્મ કિયા
 કનાત=તપુની કપડાની
 બીત
 ખટપટ=પ્રપંચ
 લાંચ=પગાર કરતાં બીજી
 કાંઈ છાની રીતે લેવું તે
 ફરમાન=હુકમ
 જેસુઈટ પંથ=ચિરતી
 બર્મનો એક પંથ

પાઠ ૪૪.

અક્ષાંશ=વિપરવૃત્તથી
 ઉત્તર કે દક્ષિણમાં
 કોઈ જગાનું જે અં-
 તર હોય તે
 (અક્ષ=ઉત્તર દક્ષિણ
 અંતર+અંશ=ભાગ)
 રેખાંશ=કોઈ મુકરર
 કરેલા રેખાંશ વૃત્તથી
 પૂર્વ કે પશ્ચિમમાં કોઈ
 જગાનું જે અંતર
 હોય તે
 વિપુલવૃત્ત=ગોળાની મ-
 ધ્યમાં ચક્રને પૂર્વ પશ્ચિ-
 મમાં જનારી લીટી
 સમાંતર=સરખું અંતર
 રેખા=લીટી
 બિંદુ=ગીર્ણું ટપકું
 ક્રુવ=ધરીનો છેડો
 અક્ષાંશવૃત્ત=વિપુલવૃત્તથી
 સમન્તર ઉત્તર દક્ષિ-
 ણમાં જે આડી લીટીઓ
 દોરેલી હોય છે તે

પરિધ=પેરાવો	કાટખૂણે છેદીને પૂર્વ	છે તે
છેદીને=કાપીને	પશ્ચિમ ને ઊર્ધ્વા	વૃત્ત=ગોળ લીટી
રેખાંશવૃત્ત=વિષુવવૃત્ત ને	લીટી દોરેલી હોય	

સવાલ—નક્શામાં આડી કિમી લીટીઓ શા માટે દોરેલી હોય છે ? વિષુવવૃત્ત, અક્ષાંશવૃત્ત, અક્ષાંશ અને રેખાંશની વ્યાખ્યા બોલો.

પાઠ ૪૫.	માટે અનુકૂળ આવે	તોફાન
ત્રાંસો=તિરકસ	એવો પવન	આંધી=તે પવનથી
નિયમિત=મુકરર	મોન્સુન=નિર્ઝાલ દિશા	આકાશ ધુળથી છવાઈ
કિરણ=સીધી લીટીમાં	તરફથી નિયમિત	ગત્ય છે તે
પડતો પ્રકાશ	આવનારો પવન	વંદેશીઓ=ભરણી પેટે
વ્યાપાર વાયુ=વેપારને	વાવાઝોડું=પવનનું	કુડાળાં કરતો જોરમાં
		છૂટેલો પવન

સવાલ—ધુમાડો સીધો ન જતાં ત્રાંસો ગત્ય છે, આગ લાગે ત્યારે પવન છૂટે છે તેનું કારણ શું તે સમજાવો. સૂર્યના તાપથી પવન ઉત્પન્ન થાય છે તે દાખલો આપી સમજાવો. દરિયા કિનારે રોજ નિયમિત વા ફેટલાક પ્રકારનો વાય છે ? જમીન તપે છે તેટલું પાણી તપતું નથી તેનું કારણ શું ? સમુદ્ર તરફથી જમીન તરફ અને જમીન તરફથી સમુદ્ર તરફ વા કયે વખતે વાય છે અને તેનું કારણ સમજાવો. વેપારવાયુ વિષુવવૃત્તથી ઉત્તર તથા દક્ષિણમાં ફેટલા અક્ષાંશ સુધી વાય છે અને તેનું કારણ કહો. મોન્સુન વા કયા કયા દેશમાં વાય છે ? હિંદુસ્તાનમાં ધણે તાપ ક્યારે પડે છે અને તે પડવાનું કારણ સમજાવો. હિંદુસ્તાનમાં વરસાદ કયા ખુણામાંથી આવે છે અને તે ખુણામાંથી આવવાનું

કારણ કહેા. શિઆળામાં વા કયા ખુણામાંથી વાય છે અને તેનું કારણ સમજવો. અનેક જાતના વા ઉપજ થવાનું કારણ શું?

પાઠ ૪૬	ટીનાસરીમ પ્રાંતનું	માંથી કાઢે છે તે.એ
તળેટી=પહાડના મૂળ	મુખ્ય શહેર છે	હવા ઉપરસ ઉપર
આગળની જગા	જંગી=લાંખો ને જાડો	વપરાય છે
મલખારકાઠો=મદ્રાસ ક્ષેત્ર	જળાઉ=ખાવળના	ઉપજવિકા=ગુજરાત;
કાનો પશ્ચિમ કિનારો	અખનુસ=ટીમરવાના	ગુજરાત
પાટકા=જાડ ચોરસ	જાડનો માંડુલો ભાગ	માંસાદારી=માંસ ખાનાર
લાડકા	સીસમ જેવો હોય છે તે	પ્રવાસી=મુસાફર
મોલખીન=શ્વેતદેશના	ખેરસાર=ખેરના લાકડા-	રાસતી=ચરતીવાળા

સવાલ—ગુજરાતમાં હાલ કયાં જંગલો છે? હિંદુસ્તાનમાં મોટા જંગલો કયાં કયાં છે? જંગલમાંની પેદાશ ગણાવો. જંગલનો સાથી મોટો ઉપયોગ શું?

પાઠ ૪૭.	સડક; પથર નાખી	મથક ખેતરધાટને નાંદે
વહેવાર=આવજ	બાંધેલો રસ્તો	આવેલું છે
નહેર=નદીમાંથી ખેતી-	ગવર્નર જનરલ=ગવ-	અનુક્રમે=એક પછી એક
વાડી માટે દૂર પાણી	નરના ઉપરી	જામને=ફેલાતો
લઈ જવાને જે મોટી	પેશાવર=એ વાયવ્ય	દર=માડું
ખાડી ખોદેલી હોય	સરહદ નાંતનું મુખ્ય	ઉપલાણે=ઉપરની બા-
છે તે	શહેર છે. એ મોટું	જુએ
સોદાની સડક=રેલ્વે	લશ્કરી અને વેપારી	

સવાલ—હિંદુસ્તાનમાં વહેવારના મુખ્ય કેટલા રસ્તા છે અને તે કયા કયા? કઈ કઈ મોટી સડકો કયાંથી નીકળી કયાં કયાં

મેટાં શહેરોમાં થઇ જાય છે તે કહો. હિંદુસ્તાનમાં લોહાની સડક
કયા સનમાં નંખાઇ અને તે વખતે ગવર્નર જનરલ કોણ હતા;
અને તે કયાંથી કયાં સુધી નંખાઇ? હાલ કેટલા મેલની રેલ્વે
ખંધાઇ છે? મુંબાઈથી પેશાવર, દિલ્હી અને મદ્રાસ કેટલા દૂર છે?
આગમાંડોને રસ્તે ઉપલા શહેરોમાં જતાં કેટલા દિવસ લાગે છે?
સાદી સડકની મુસાફરી કરતાં આગમાંડીની મુસાફરીમાં શા શા ફાયદા
છે તે કહો. હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમ તથા પૂર્વ કિનારાનાં મેટાં ખંડેશ
ગણાવો. કરાંચી અને રંચુન વચ્ચે સમુદ્ર વાટે કેટલા મેલનું
અંતર છે? હિંદુસ્તાનની કઇ કઇ મોટી નદીઓમાં આગખોટ તથા
વહાણો જઇ શકે છે? કોમ્બીન, ત્રાવણકોર, અને મલખાર કાંઠાની
થડમાં કેવાં સરોવર છે?

પાઠ ૪૮.

પ્રવાસ=મુસાફરી
પ્રદક્ષિણા=એગરદમ
ફરી વળવું તે
ખાઈ=ખંડર
સતત=થાલુ
કાંખી થાય=દેખાય;
નજરે પડે
પ્રવેશ કરવો=દાખલ થવું
ભુખડું=ભુખે પિડાવું
કંપનિ=મડળી
ટાંકડું=કંડક

પોર્ટ=ખંડર
ગંજવર=મોટું
કુળીઈ=કુળાડીવાળું
વેરાન=કિજ્જડ; વસ્તી
વગરનું
ભૂમધ્ય=પૃથ્વીની વચમાં
આવેલો
પાયતખ્ત=રાજધાની;
રાજગાદી
વિશ્રામસ્થળ=આરામ
લેવાની જગ્યા, જેવા
કે બાગબગીચા વગેરે

નાટકગૃહો=જે મકાનોમાં
નાટક થાય છે તે
સંપ્રદરશાનો=જેવા લાય-
ક ગીતો એક ઠેકાણે
બેગી કરી રાખી હોય તે
દિંગ=તાલુખ

પાઠ ૪૯.

બ્રિટિશ મેટો=ગ્રેટ બ્રિટન
અને આયર્લેન્ડ
લંડન=ટેમ્સ નદીને કાંઠે
ઇંગ્લાંડની રાજધાનીનું
શહેર છે.

સમૃદ્ધિ=દોલત

માંચેસ્ટર } એ ઇંગ્લાં
લીવરપુર } = ડમાંકાપડ

વણુવાના કારખાનાને
માટે પ્રખ્યાત છે

એડિન્બરો=સ્કોટલાંડની
રાજધાનીનું શહેર

એટલિટન=ઇંગ્લાંડ સ્કો-
ટલાંડ અને વેલ્સ

ડમ્પિન=એ લીંડી નદી
પર આયર્લેન્ડનું મુખ્ય
શહેર

લિથોતરી=ઝાડપાન;
વનરપતિ

થીજ=હરી

પીલા=ફળુગા; અંકુર
માવજત=સંભાળ

ચેનાઇટ=એ નામનો
કઠણુ પથર

સાહસિક=સાહસ કર-
નાર; દિંમતવાન

સુષડતા=ચોકખાઈ
ખાણો=જમીનમાંથી

ધાતુ, કોયલા વગેરે
કાઢવા માટે જોદેલા

ખાડા
પાક પ૦.

આરંભ=શરૂઆત
પ્રાચીન=જુના

વિસ્તાર=લંબાઈ પહો-
ળાઈ; ફેલાવો

વેબવ=કાંઠામાં; સુખ-
સામગ્રી

પાર્લમેંટ=ઈંગ્લાંડની
રાજકિય સભા. (સાધા-

રણુ લોકોની, અમીરો-
ની અને રાજની સભા

મળીને પાર્લમેંટ કહે-
વાય છે)

રેગિયુ=રેગવાળો
જથ્થુકની=કાપમની

નિકટ=પાડો
ખેદીવ=એ નામનો મિ-

સર દેશનો પાદસાહ
લિટિશ મહારાજ્યના

સવાલ—લિટિશ ખેડો ન મળીએ તો લિટિશ મહારાજ્યના
કેટલા વિભાગ કરી શકાય ? અને તે કયા કયા ?

પાક પ૧.

ચાક=ચક; પૈડું
આબી=દિંગ; ચકિત

આબીજ=દિગ્ગજ; ચકિ-
તજ

પિડો=માટીનો ગોળો

મહાવરો=અખચાસ

ડોળીઈ=આકાર; પાટ

પગવો=નિમાડો કે નિ-
માડો; ભટ્ટી

ચપણુ=ખટેરું; સ્કોર્ડ
કલેડું=માટીની તાવી

પરસાળ=ધરમાં પેસતાં
પહેલે એરડો આવે

છે તે

તાસક=કાંકણું

એપ=ટોળ

રીડું=ધણું વપરાઈને
મળ્યુત ચએલું

સાવચેતી=સંભાળ

સવાલ—કુંભાર શી રીતે વાસણ બનાવે છે ? માટીનાં કયાં કયાં વાસણો થાય છે ? માટીની ગોળીમાં પાણી ઠંડું શા કારણથી રહે છે તે સમજાવો.

પાઠ ૫૨.	બંધક=બાંધા કરનારી;	અવાળુ=દાંતના પીડિયા
કોમળો=મોમાં પાણી	ગડો અટકાવનારી	ટૂલવેલી=પકવેલી
ભરી હલાવીને કાઢી	મજબુતી=તાકાત; બળ;	ચાંદી=ફોલ્લા; માંદા
નાખતું તે	જોર	ગરમકાં=ખાટા ઝોડકાર
કુંટડો=મોમાં માથ તેટલું	કાકડો=ગોળાની બદારની	ઉલટી=વાગીટ; ઝોકારી
ખડુમકું=ખાડું; બહુ	બાળુએ દેખાતો ગદું	કોશીલુ=થોડું કુંદાળું
ખાડું નહિ એવું	(એ ગદો છોકરામાં	મેલાં=અસ્વચ્છ
તુરં=તુરાશ પડતું	દેખાતો નથી પૂત	મહીસાગર=મહી નદી
થૂ થૂંક થુક	ઉંમરના માણસમાં દે-	ખદખદે=ખદખદ થાય
બનાવડી=બનાવેલા	ખાય છે)	ચકતુ=મેઠેલો ગોળાકાર
ઝોરમટી=ઝોરાડુ માટી		

સવાલ—ફટકડી કેવો પદાર્થ કહેવાય ? આપણા દેશમાં ફટકડી કયાં થતી હતી ? ફટકડીના ગુણ તથા ઉપયોગ કહો. ફટકડી શી રીતે પ્રુલ્લવતા હશે ? ફટકડી ખદખદે છે તેનું કારણ શું ?

પાઠ ૫૩.	ધસરકો=ધસારાથી પડેલો	જંગાલ=તાંબાનો કાટ
સીસું=મેલા ભુરા રંગની	કાપો; લીટો	કટાણું=કટાયલું
એક ધાતુ	પીગળતા=રસ થતા	રદનકામું
ચતન=મહેનત	અંગારા=સળગતા કાચલા	મુગી=મેલ્યા વગર
છેકજ=તદન; ખીલકુલ;	બાગ્યેજ=જવલેજ; કદાપિ	પરનાળ=છાપરાતું પાણી
સમુગયું	મે બોલ=થોડું	જવાની નીક
વેમાર=તતપર	ઝોકખી=નરી; ચૂદ	પિતળ=ચંદુ ભાગ જસત

અને ચાર ભાગ તાંબા- જે ધાતુ બને છે તે | અને એક ભાગ કલાઈ-
ના રસની મેળવણીથી કાંસુ=આઠ ભાગ તાંબુ | ના રસથી બને છે તે

સવાલ—રેવાએ સીસા વિષે શી હકીકત કહી? લલિતાએ
કલાઈ વિષે શું શું કહ્યું? પિત્તળ શી રીતે બનાવે છે? કાંસુ શી
રીતે બનાવે છે? સીસાની, કલાઈની, પિત્તળની, જસતની અને કાંસાની
કમ કમ ચીજો બને છે !

પાઠ ૫૪.

કાખ=ખગલ

ડીઝી=અંશ; ભાગ

આંકા=નિશાન

ઉશ્ચુનામાપક=ગરમી

માપનાર

અવકાશ=ખગ; ખાલી

જગા

સ્વાભાવિક=મૂળની; પ્રચ-

મનીજ

સત્તિપાત=માથે ગરમી

ચઢી જતાં લવારીએ

ચઢી જવું તે

પારો=એક જાતની સરેદ

રંગની પ્રવાહી ધાતુ

(કંડા મુલકમાં એ ધન

રૂપે હોય છે)

સવાલ—પારો એ શું છે? કંડા મુલકમાં પારો કેવા રૂપમાં હોય
છે? આપણા શરીરની સ્વાભાવિક ગરમી કેટલી હોય છે? ૧૦૫ અંશ
ગરમી થાય ત્યારે શું થાય છે?

વિશેષ સમજ—ઉશ્ચુનામાપક યંત્ર ત્રણ જાતનાં થાય છે
સેન્ટીગ્રેડ, ફારેનહાઈટ અને રોમર. ફારેનહાઈટમાં ૦થી ૩૨ અને ૩૨
થી ૨૧૨ સુધી, સેન્ટીગ્રેડમાં ૦થી ૧૦૦ સુધી અને રોમરમાં ૦થી ૮૦
સુધી આંકા હોય છે.

પાઠ ૫૫.

ખેર=ગ્રીષ્મી રજ (એ તડ-

કામાં જીડતી દેખાય છે

છિદ્ર=કાણું

વાટે=રસ્તો

અણુગમે=નાપસંદગી

ઉસ=એક જાતનો ખાર

સેન્ટીગ્રેડ=એક જાતનો ખાર;

સાજખાર

વરે=ખપે

વડ=જથા

કોકળવાણું=સહેજ ગરમ;

સહી શકાય તેવું	ચીકણા થાય છે તે	(જેવા કે કોલેરા, મ-
ખડીઆખાર=ટંકણખાર	ચોપી રોગ=ગિકતો રોગ;	રક્ત, સ્ત્રવ, શીતળા વગેરે)
માથાવટી=તુગડાંતો મા-	ચોપ લાગવાથી બીજા-	કાર્મોનિક એસિડ=એક
થાપર એટલે જો ભાગ	એને લાગુ પડે તે રોગ	જનનો વાસ મારતો
		પ્રવાહી પદાર્થ

સવાસ—કપડાં ધોવામાં કદ કદ બાબત પર ધ્યાન આપવાની જરૂર છે ?

પાઠ ૫૬.	બાળુની થોડી કચી	દુપટ્ટા=ખેસ
વળ=આમળો; આંટા	બીન	તોષ્ટ=કસબીકાર; કિનારી
મચ્છી=અગાસી; ધાણુ	કચ્છી=ચાર આંગળાને	રીન=કસબની પંટી
ધોરો=અગાસીની આણુ	અંગુઠાથી વાળેલી લડી	કોળીવું=સહેજ ગરમ

સવાસ—કપડાં નિચોવવામાં શી સાવચેતી રાખવી ? કપડાં સુકવતા અગાઉ શું કરવું ? કપડાં ક્યાં સુકવવાં ? લિનનાં કપડાં શી રીતે ધોશો ?

પાઠ ૫૭.	છે તે.	ટર્પેન્ટાઇન=એક જાતનું
સરકો=શેરડીના રસ	સહેતા=ખમી શકાય એવા	વાસ મારતું તેલ.
વગેરેમાંથી ખાટલ	જલેહ=અમક; અળકાટ	એ કેટલાક આડમાંથી
પડતો પદાર્થ બનાવે	મજક=અળકાટ; જલેહ	નીકળે છે.

સવાસ—રંગદાર કપડાં ધોવામાં શી કાળજી રાખવી ? રંગદાર કપડાં ધોવાની કૃતિ સમજવો. સાહીના લીલા કાથ કાઢવા માટે શું ઉપાય કરશે ? ચીકણા કાથ કાઢવા માટે શું ઉપયોગ કરવો ?

પાઠ ૫૮.	જલકન=ગીજબાની;	સફાસ=સમામગ;
પ્રસંગે=વખતે; અવસરે	હાલકી; જમવાનું	સંગ; સોખત
વતન=જમજમિ	સચવા=ચેતવણી	ચટ્ટેરો=મોંની ચીકણ.

અપચો=અંતરણ્ય	પોષણુ=ગુજરાન	એવી . . .
યુષ્ટિ=બળ; તાકાત	રચિ=પ્રચા; મન	પ્રમાણુ=માપ; મુકાબલે
સત્વ=કસ	બેસ્વાદ=સ્વાદ ન લાગે	લેવાનું વળન

સવાલ—ખોરાક રાંધીને ખાવાના કારણુ જણાવો. રસોઈ સારી કરવા કંઈ કંઈ વાતો ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ ?

પાઠ ૫૮.	ચીમળાએલા=સુકાવાચો	હાજર=તૈયાર, મોં આગળ
વળકો=વરાળથી સહે-	કરચળી પડેલાં	મસોતું=કપડાંનો ફાટો
જમાં ચડે તે	ટંકણુખાર=ખડિઓખાર	તૂટો કફડો
વાનીઓ=રાંધેલી ચીજો	છડેલા=ખાડેલાં	કહેવત=કહેતી; અનુ-
બેસ=સારો	કરકર=ઝીણી કંકરી	બવ સિદ્ધ વાક્ય
ટાણુ=અવસરે	ખાટુડી=ટોણી	

સવાલ—બાજ તાજ રાખવા માટે શો ઉપાય કરેશો ? રસોઈની સરસામાન પસંદ કરવામાં કંઈ કંઈ વાત ધ્યાનમાં રાખવી ? રસોઈની બાબતમાં કંઈ કહેવત ધ્યાનમાં રાખવી ? રસોઈ કરવામાં જે જે બાબતો ધ્યાનમાં રાખવાની છે તે ગણાવો.

પાઠ ૬૦.	છે (મતલબ કે બોલ-	ગતે=કળાથી; યુક્તિથી
બોધયું બહાર પડે અને	વામાં જેમ વિચાર	આડીઆ=આગળાં
રાંધ્યું વરે પડે=જે	કરવો તેમ રસોઈ	ઉભા રાખી બેડકાથી
આપણે બોલીએ	કરવામાં પથ્ય ફેટલું	માપવું તે
છીએ તે જાહેરની	સીધું સામાન જોઈએ	મુકરર=નકકી
જાણુવામાં આવી જાય	તેનો વિચાર કરવો)	મેળવણુ=મેળવણી
છે તેમજ રાંધિલું	વરા=વપરાશ	બેસ્વાદ=સ્વાદ ન લાગે
તરતમાં ખપી જાય	અનુભવ=મહાવરો	એવી

આતશ=ગરમી   ખાતર=માટે   મના=મનાઈ; ના
 હરમી=હમરી   જીવ=જીવાત   રૂપાંતર=રૂપમાં ફેરફાર
 સવાલ—રસોઈમાં કરકસર કેવી રીતે કરવી તે સમજાવો.

પાઠ ૬૧.   ખુલાસો=સલાહ; અ-   પ્રવેશ=પેસવું તે
 પાર=કિનારો   બિપ્રાય   કસર=ખામી; કચાશ;
 શરૂઆત=આરંભ   સાંતર=સીધું; રસોઈની   બાકી
 કટેલું=વધારે ઉકાળેલું   સામગ્રી   ગપ્પાં=જુદા તડાકા
 હાજરી=ધોડું ખાતું તે;   મેળવું=સમારવું   ચર્ચા=વાદ
 નારનો   પાતળ=પાનું; પતવાળી

સવાલ—પુરી બાગીએ તો મોર મોર શબ્દ જતી તેનું કારણ
 શું ? પુરી દાઝ જેવી ધૂલવાનું કારણ શું ?

પાઠ ૬૨.   કેસરી ખાત   પાટી=રીત
 ખીરંજ=મીઠો ખાત;   ટાચેટચકે=વાર તહેવારે   સુદામ=ખાસ; જરૂર

જેની દાળ બગડી તેનો દહાડો બગડ્યો અને જેનું અથાણું
 બગડ્યું તેનું વરસ બગડ્યું. મતલબ કે દાળ બગડવાથી ખાવાની
 મજા જતી રહી, તેથી તે દિવસ બૂખમરો થયો, અને અથાણું
 બગડી જાય તો આખું વરસ અથાણું વગર આપણ પડે માટે એ
 બે વસ્તુ કરવામાં ખાસ કાળજી રાખવી.

મેળવણુ=દાઝબાજી   વેસણુ=અણુનો ભેટ   કરતાં વધારે ઉતાવળ
 નાખવા તે   લપલપાટ=જોડાએ તે   એધો=કાચો; કડક

સવાલ—“ જેની દાળ બગડી તેનો દહાડો બગડ્યો અને
 જેનું અથાણું બગડ્યું તેનું વરસ બગડ્યું ” અને “ દાઝ કરે કે દાટ
 કરે ” એ કહેવત બરાબર સમજાવો.

પાઠ ૬૩.	ઉદ્દેશ=શોક; ચિંતા	વાની ટેવ
ઉમડા=અડખડા	કૃત્ય=કામ	વારી=વખત
સપલપાટ=જોડો તે	અકરાંતીઆવેડા=ખાઉ-	લલુતા=જાલચ
કરતાં વધારે ઉત્તમ	ધરાપણું; બહુ ખા-	

સવાસ—ખાવામાં કદ કદ બાળત ધ્યાનમાં રાખવી.

પાઠ ૬૪.	સમાર=દુરસ્ત	ખનિજ=ખાણુમાંથી
એંછન=વરાળની ચાલ-	રિનઝ=નેલ જેવું ચીકણું	ઉત્પન્ન થએલા
તો સંચો	ચરખી=ચામડીની અદર	પ્રવ=પ્રવાહી
કુદરતી=સ્વાભાવિક;	હરેસો ચીકણું પદાર્થ	પાચનરસ=પચાવનાર
હાથે મૂકેલી	અંગ=ભાગ	સત્વ
કાચમ રાખવા=ટકાવી	લાઠી=ખેાળ	પુષ્ટિકારક=જેર આપ-
રાખવા	સમાવેશ=સમાસ	નાર; તાકાતવાન
ધરી=લાટ; પૈડાં બેરવ	પોટાશ=વનસ્પતિની	માંસાદારી=માંસ ખાનાર
વાની દાંડી	રાખમાંથી કાઢેલો	વનસ્પતિજન્ય=વનસ્પ-
નિરંતર=દુર્મેશાં	એક જાતનો ખાર	તિમાંથી ઉત્પન્ન થએલા

સવાસ—ખોરકની જરૂર શા માટે છે ? ચરખી વધારવા માટે કયા પદાર્થ ખાવાની જરૂર છે ? કયા પદાર્થ માંસ વધારે છે ? હાર પદાર્થ ખાવાની જરૂર શા માટે છે ? દૂધ કરતાં પશુ વધારે ફાવદા-કારક શું છે ? વનસ્પતિજન્ય પદાર્થના જેટલા વર્ગ ખાડી શકાય ને તે કયા કયા ?

પાઠ ૬૫.	જડરામિ=જડરમાંની	રંગો=નસો
ચુકું=ચુસું	ગરમી જે અલ પચા-	તેજ=જુરસો; શક્તિ
પોષણ=પુષ્કરણ	વે છે તે	જાતનું=મગજને ખબર

પહોંચાડનારી ઝીણી | મગજ=ભેજી; માથાની | કિયા=કાર્ય
તાર જેવી નસો | અંદરનો બાગ

સવાલ—દાણામાં શેનો શેનો સમાવેશ થાય છે ? દાણામાં
વધારે પુષ્ટિકારક શું છે ? કઠોળમાં શેનો શેનો સમાવેશ થાય છે ?
કંદમૂળમાં શેનો શેનો સમાવેશ થાય છે ? લીલાં શાકભાજીમાં કયું તત્વ
વધારે હોય છે ? ચા, કાફી અને કેકિા એ ત્રણમાં વધારે ફાવદાકારક શું છે ?

પાઠ ૬૬.	આકર્ષાય=ખેંચાય	અર્થે=માટે
અમરકારી=નવાહ જેવી	સૂક્ષ્મ=પારીક; ઝીણા	કુંડાં=વરડાં
ડોંડવું=છંડવું	અધાર=પક્ષીની વિંટા	વરડાં=ફણુગા પુટેસા
તૂર=આંકડાનું રૂધી	વેરાન=ઉજાડ	કઠોળના દાણા
વિટાએલું ખી	નરી=એકલી	છવંત=છવવાળો
નરમો=દેવકપાસ	નરીઆંખે=સૂક્ષ્મદર્શક	રક્ષણુ=સંભાળ
સાકા=રેસા; તાંતણુ	ચંત્ર વગર	

સવાલ—વનસ્પતિને ગમે ત્યાં ઉગાડવા માટે પરમેશ્વરે શી યુક્તિ કરી છે ?

પાઠ ૬૭.	દેશના ભોક, જેને	કે ખીણું કંઈ કઠોળ
કઠોળ=દિલ્હી ખાન્ય	હિંદુસ્તાની ભોક ફહે	બેળીને તેના ભોગના
દિલ્હી=ખે દાળ થાય	છે તે	રોટલા કરે છે તે
એકું	સોતી=સાથે	વેદમી=પુરણુપોળી
પૂર્વોઆ=પૂર્વ ભણીના	અડદાળુ=અડદ બાજરી	ખાદી=અછરણુ; અપચો

સવાલ—કઠોળનો ઉપયોગ કહો

પાઠ ૬૮.	મીઠો, ખાટો, ખારો	આમોળીઆંકેરીના
લાળ=ચીકણું શુંક	કડવો, કટાણુ અનેતીખો	કકડાને મીઠું હા
ખટરસ=છ રસ જેવા કે	સખરસ=મીઠું	સુકવી મૂકેલા તે

સવાલ—મસાલાનાં નામ દો.

પાઠ ૬૯.

તેજના=આદુ, સંકે,
મરી, તજ, લવંગ,
જયફળ, ઈલાયચી,
વગેરે; જડરાગ્નિને તેજ
કરનાર વસ્તુ
પ્રદિપ્ત=નેજવાળી
પાક=પુષ્ટિકારક ને
પાચનકાર ખોરાક;
સાલમપાક, હરડેપાક
વગેરે
અંતરજાલ=માંહેની જાલ
મીનો=કેદ; ઘેન

સવાસન—પા કયા બીમાંથી તેજ કાઢવામાં આવે છે ? તેજનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૭૧.

ફેરીઆ=શરીમાં ફેરી ફરી
માલ વેચનાર

સવાસન—ફેરીઆ પાસેથી માલ ન લેતાં

શું લાભ ? જ્યાંય માલ ક્યાંથી લેવો ?

પાઠ ૭૨.

પરગામી=પરદેશના ર-
હેવાસી
કમાણી=પેદાશ

સુવાસિત=સારીવાસવાળો
જડરાગ્નિ=પેટનો અગ્નિ
જે અન્ન પચાવે છે તે
અધક્રાશ=કમજીવન
મુખવાસ=જે ખાવાથી
મોં સુગંધીદાર થાય
તેવા પદાર્થો
તીવ્ર=જલદ
શ્રીમંત=પૈસાદાર
ફૂટી=નાબી
કરતુરીમૃગ=જે હરજી-
માંથી કરતુરી નીકળે
છે તે (મૃગ=હરજી)

બીડ=કંટાળો; અણુગમે
મરખડ=જોડાળો; લુચ્ચાઈ
દેખાવડો=શૌભીનો

હરાદો=મનસુમો; વિચાર
ચિટખણા=હરકત; આપદા
તંદુરસ્તી=આરોગ્યતા
ઘરદી=મેજ

પાઠ ૭૦.

ચિદાણું=ચીકટવાળું
જલદ=સખત; તીવ્ર
સરસીકં=સરસવતું તેજ
ડોળીકું=ડોળીમાંથી
કાઢેલું તેજ
કાબરી=કસુંબીના છા-
ડનાં બી
તેજ=પ્રકાશ
ફૂલેલ=ફૂલતું તેજ
વેદ=છિદ્ર
અહણુ કરે છે=મે છે.
ગુલાબ=રેશ; જાડા

પાલવે=મોજે; પરપડે
અણુકુટકે=નાબજાળે
જોડાળો=ચુંચવણુ

બખરમાંથી લેવાથી

વગ=સગવડ; સેત્ર
દક્ષિણદાર=દક્ષિણ દિ-
શાના પ્રારથાવાળું
નખોદ=સંત્યાનાસ

વાછડે=વાથી છોડેલા	વાની જગા	મોખરે=આગળના બા-
છાંટા	અલગ=જુદા; નોખા	મમાં
ખડ=ખોરડો	સંકામ=જાળરૂ	ઢાઢા=કોઢી ગમેલો
સોહ=સગડ; જોગવાઈ	પ્રવેશ કરે=દાખલ થાય	કચરો વગેરે
કોઢીયા=દોરને બાંધ		ધરતી=ભૂમિ; બીક

સવાલ—ધર બાંધવામાં કઈ કઈ વાતો ધ્યાનમાં રાખવી ?

પાઠ ૭૩.

ત્રાસ=કંટાળો; અણુગમે	ચંદણ=સૂર્ય ચંદ્રના	ધટમાચી=ગોળી મૂકવા
અચરબ=જરૂર	નિંજપર પડતી	માટે બનાવેલી માચી.
ધુણી=ધુનાડો	પૂરનાંની છાયા	કોડિઆરોં=ખામણું જે-
લાદી=ધડીને તૈયાર	તેવણ=નાદવાની જગા	વા માટીનાં થાય છે તે
કરેલો પાનગો પાથર	ખાવા=ખાવાં	છોલ=ટોલાણું
આગમણી=ચુકત ની	અલગ-જુદી; અલાવદી	મહારાજ=કમાન
આગળ ચોલી જેવું	આડ=આવરો	છાગી=પડ
તપેતાં, લોકડાં વગેરે	કુત્રેચી=કાઢી	ધટ=જાડું
રફવા માટે કરે છે તે	દુર્ગેધ=ખરબ વાસ	સંભવ=ખાશા
	મટકું=ગોળી	

સવાલ—રસાડું અને પાણિઆરું સ્વચ્છ રાખવાની જરૂર શા માટે છે ? જે સ્વચ્છ ન રાખીએ તો શું થયે ?

પાઠ ૭૪.

ધરવાખરો=રાતરેચીકું	તકલદી=દેખારડો પણ	નકરી=કોતરણુ
અનુલવ=માહોતી	જલદી બાંગી તૂટી	મખડગની=વમાવવાની
શરિત=ગજુ	જમ્ય એરો	ગુંજાન=શકિત; રિયતિ
સરશે=થશે	માયે ન મારે=આપણી	હમ=રીત
ઉપરાન=વધારે	મરજી વિરેલ સમજાવીને	માલ=સોખા
નિરુપયોગી=નકામી	ન આપે	જિજ્ઞાસ=પાથરણુ
		ગલેફ=કવર

સવાલ—ધરવાખરો વસાવવામાં શાની શાની જરૂર છે ?

કાઠ પશુ વસ્તુ લેતાં પહેલાં કર્મ કમ બાગતનો વિચાર કરવો ? ઉપાર
લાવવાની ટેવ રાખવાથી શો ગેરલાભ થાય ?

પાઠ ૭૫	કૃપળો=સુવાના ખાટ-	મોઝાડ=નળાખીર પા-
ખડો=દાખલા; બોધ	તાને બે આડી લાક-	ચરવાનું છુગડું
અનુકરણ=નકલ	ડની પરીઓ દેખ	રાચરચાં છું=ધરવાખરો;
વલણુ=ઠંડા; ટૂંતો	છે તે (કેવી ને ઇમ	ધરમાં વધરાનો સર-
અંતુછાન=દુવાલ [દોરી	અને આડી ને કૃપળુ)	સામાન
વાણુ=ખ દસો બરવાની	છપર પવન=મરુછાદાન	મોટીઆળું=મોર્નાગણુ;
	નાખી શકાય એવો પક્ષગ	આમાર્ગી

સવાલ—કળીઓ કેવી પસંદ કરવી ? કમ વસ્તુઓ ખરીદી
રાખવી જોઈએ ? ગિછાતાં કેવાં જોઈએ ?

પાઠ ૭૬.	હોય છે તે	મરામત=દુરસ્તી
ખડકી=નાનીગલી; ડેલી	સુધડ=ચેકમાઈવાળી	તારાદાયક=કટાળો
રેશ=ઝરૂખો	ધધુડા=ધાધવા	બેચેની=અસુખ
ચોટી=ચેરસ પત્થર	લીલ=સેરાગ	જળપાત્ર=પાણીનું વાસણ
જે ચોકથી કંચો	માઝા=અઢવ; મલાયજો	દુરસ્તી=મરામત

સવાલ—ચોકડી ઉંડાઈ મધ્યમ શા માટે રાખવી ? ખાળના મોઢાપર
જળી મુકવાનું કારણ શું ? મરુછર પેદા ન થવા માટે શું ઉપાય કરશો ?
પશુઆર, ચોકડી પાસે રાખવું કે નહિ ? અને નહિ તો શા માટે ?

પાઠ ૭૭.	મધા નક્ષત્ર=ચંદ્રને પુ-	બુધખો કહે છે. મધા
મહલત=ચૂક; બેદરકારી	સ્વીની આસપાસ ફર-	નક્ષત્ર બાદરવા મઢી-
અવરજવર=આવ જ	વાના માર્ગના રીઝ	નામાં આવે છે
સ્પર્શ=અડકવું તે	ભાગ કરેલા છે, તેમને	મલીચો=ગંદકી
કાળે=લાંબે વખતે	નક્ષત્ર એટલે તારાનો	પોલાણુ=પોકળ જગા

સવાલ—ટાંકણું પાણી સ્વચ્છ રહેતા માટે કર્મ કમ બાગત પર ધ્યાન

આપશે ? ગામના પાદરના અને ગામની અંદરના કુવાના પાણીમાં ફેર શા માટે હોય છે ? મહાન કે દહેલીમાં કેટલા ખાડા હોય અને તે કયા કયા ?

પાઠ ૭૮.	ચતલી=પેચ	સવેળા=વહેણા; વેળાસર
કુવારો=કંચે ઉડતું પાણી	સેર=પાણીની ઉંચે ઉ-	વેદ=છિદ્ર
ટગર ટગર=એકા નજરે	ડતી ત્રીણી ધાર	ચાલુ=કાચમ

સવાસ-લવણ્યએ છોકરાઓને કુવારા કંચે જોડે છે એ શ્રી રીને સમગ્રજી તે તમે પ્રથમથી સમજાવો. પાણીના કયા ગુણને આધારે કુવારો જોડે છે ?

પાઠ ૭૯.	સમોવણુ=કિના પાણીમાં	અટકળ=ધારણા; ખ્યાલ
ઝરા=ઝરણ	ટાફું પાણી રડ-	સપાટી=કપડો ભાગ
ખીણુ=એ પહાડ અથવા	વામાં આવે છે તે	સંધોમ=મળી જવું તે;
ટેકરા વચ્ચેની નિ-	સહેતું=યોડું મરમ;	મેળાપ [મલકીતું
ચણુ જગા	હુંદાએણુ	આગવું=પોતાની

સવાસ—કિના પાણીના કુંડનું પાણી ચાખવાથી કેવું લાગે છે? ગુજરાત પ્રાંતમાં કિના પાણીના કુંડ કયાં કયાં છે ? કુંડનું પાણી કિનું શા કારણથી ઢરે ? યુરોપખંડના વાલવ કોણમાં કયા ખેટના કિના ઝરા છે ?

પાઠ ૮૦.	સંજ્ઞેય=નનાર; પ્રસંગ	ખેડોળ=કદરૂપું
રેશમ=શીર	પુષ્ટ=જેરાવર	કોશ્ટો=લાંબી ઝોળ હડી
રૂપાંતર=રૂપમાં ફેરફાર;	ખાલ=ચામડી; ત્વચા	ભરાઉ=પૂર
જુદાં જુદાં રૂપ	સોદમજા=સુંદર; સૌ-	પરિપૂર્ણ=સંપૂર્ણ; સારી
ખોળીયાં=ચારીર	ભિતા	પેટ

સવાસ—પાણીઓને ખોળીયાં શા માટે બદલવાં પડે છે ? રેશમના કીડાના રૂપાંતર ગણાવો. આ પાઠમાંથી શું શિખામણ મળે છે ?

[સમાપ્ત]

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લ્હા. કુત.

બ્રિટિશ ગિવેડિ વાચનમાળાના અર્થો.

પુસ્તક ૧ જાના ૦-૪-૦ પુસ્તક ૫ માના ૦-૮-૦

પુસ્તક ૨ જાના ૦-૫-૦ પુસ્તક ૬ જાના ૦-૬-૦

પુસ્તક ૩ જાના ૦-૬-૦

પુસ્તક ૪ જાના ૦-૭-૦ પુસ્તક ૭ માના ૦-૧૦-૦

—: વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સના અર્થો —

બાળવર્ગની નોટ બે આના પાંચનીના અર્થ ૦-૮-૦

પહેલીના અર્થ ૦-૨-૬ છટ્ટીના અર્થ ૦-૬-૦

બીજીના અર્થ ૦-૪-૦ સાતમીના અર્થ ૦-૧૦-૦

ત્રીજીના અર્થ ૦-૫-૦ કન્યા ૧ લીના અર્થ ૦-૪-૦

ચોથીના અર્થ ૦-૬-૬ કન્યા ૩ લીના અર્થ ૦-૭-૦

“ ડિક્ટેશન શિક્ષક ”

બાળપોથીનો ૦-૨-૦ ત્રીજીનો ૦-૩-૦

પહેલીનો ૦-૨-૬ ચોથીનો ૦-૪-૦

બીજીનો ૦-૩-૦ પાંચમીનો ૦-૪-૦

દરેક ધોરણના “મુખ્યગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે

ગુજરાતની સાં બૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના

મુખ્ય ઈલાકાની બૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૧ આના

બીજા ધોરણ માટે અંગ્રેજીનાં મનોચરન પાંચ આના

મુસ્ત જિલ્લાનો બૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર-મુસ્ત.

મુસ્ત જિલ્લાનો નકશો પાંચ આના.

